

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Министерство образования Республики Башкортостан
Администрация городского округа город Сибай Республики Башкортостан
МОБУ СОШ №1

Рассмотрено на заседании

Методобъединения

МОБУ СОШ №1

Протокол № 1

от «26» августа 2024г.

Руководитель МО:

ТБ -Тимербаева З.Б./

Согласовано:

Зам. директора по НМР

Сем /Симонова Н.С./

Протокол № 1

от «27» августа 2024г.

Утверждаю:

Директор МОБУ СОШ №1

Дыкова Т.Н.

Приказ № 205

от «26» августа 2024г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Родной башкирский язык»
для обучающихся 5 - 9 классов

Сибай 2024 год

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Федеральная рабочая программа учебного предмета «Родной башкирский язык» для 5–9 классов основного общего образования для образовательных организаций с обучением на родном (башкирском) языке (далее – Программа) определяет содержание учебного предмета по годам обучения, основные методические стратегии обучения, воспитания и развития обучающихся средствами учебного предмета «Родной (башкирский) язык».

Нормативная правовая база Программы:

□ Конституция Российской Федерации;

□ Федеральный закон от 29 декабря 2012 г. № 273-ФЗ «Об образовании в Российской Федерации» (с изменениями и дополнениями);

□ Закон Российской Федерации от 25 октября 1991 г. № 1807-1 «О языках народов Российской Федерации» (с изменениями и дополнениями);

□ Федеральный государственный образовательный стандарт основного общего образования (утвержден приказом Министерства просвещения Российской Федерации от 31 мая 2021 г. № 287);

□ Примерная основная образовательная программа основного общего образования (одобрена решением федерального учебно-методического объединения по общему образованию, протокол № 1/22 от 18 марта 2022 г.);

Федеральная программа воспитания (одобрена решением федерального учебно-методического объединения по общему образованию, протокол № 3/23 от 23 июня 2022 г.).

Программа разработана для общеобразовательных организаций Республики Башкортостан и других регионов Российской Федерации, реализующих программы начального общего образования с обучением на родном (башкирском) языке, и направлена на оказание методической помощи учителям, работающим с предметной областью «Родной язык и родная литература».

Программа разработана для обучающихся хорошо владеющих башкирским языком.

Содержание Программы выстроено в соответствии с системно деятельностным подходом и нацелено на достижение результатов освоения основной образовательной программы основного общего образования в части требований, заданных федеральным государственным образовательным стандартом основного общего образования (далее – ФГОС ООО) к предметной области «Родной язык и родная литература».

Авторы-составители учебников и рабочих программ вправе расширить объем и содержание учебного материала, рекомендовать виды работ, способствующих развитию и воспитанию обучающихся.

Общая характеристика учебного предмета «Родной (башкирский) язык»

Башкирский язык – родной язык башкирского народа, государственный язык Республики Башкортостан.

Родной язык служит средством приобщения к духовному богатству башкирской культуры и литературы, является основным каналом социализации личности и приобщения ее к культурно-историческому опыту человечества. Будучи формой хранения и усвоения различных знаний, башкирский язык неразрывно связан со всеми школьными предметами, влияет на качество их усвоения, а в дальнейшем – и на качество овладения профессиональными навыками. Умение общаться, добиваться успеха в процессе коммуникации, высокая социальная и профессиональная активность являются теми характеристиками личности, которые во многом определяют достижения человека практически во всех областях жизни, способствуют его социальной адаптации к изменяющимся условиям современного мира.

Родной язык является основой формирования этических норм поведения ребенка в разных жизненных ситуациях, развития способности давать аргументированную оценку поступкам с позиции моральных норм.

Обучение башкирскому языку в школе направлено на совершенствование нравственной и коммуникативной культуры обучающегося, развитие его интеллектуальных и творческих способностей, мышления, памяти и воображения, навыков самостоятельной учебной деятельности, самообразования.

Содержание учебного предмета может реализовываться и во внеурочной деятельности (викторины, конкурсы, экскурсии в музеи и т. д.).

Цель и задачи изучения учебного предмета «Родной (башкирский) язык»

Цель изучения учебного предмета «Родной (башкирский) язык» – совершенствование видов речевой деятельности, коммуникативных умений и культуры речи на родном языке, расширение знаний о специфике башкирского языка, основных языковых единицах в соответствии с разделами науки о языке.

Задачи изучения учебного предмета «Родной (башкирский) язык»:

□ воспитание сознательного отношения к башкирскому языку как к общероссийской ценности, форме выражения и хранения духовного богатства башкирского и других народов Республики Башкортостан, как к средству общения и получения знаний в разных сферах человеческой деятельности;

□ воспитание уважения к общероссийской и башкирской культуре, к культуре и языкам всех народов Российской Федерации;

□ овладение башкирским языком как инструментом личностного развития и средством получения различной информации, в том числе знаний по разным учебным предметам;

□ овладение знаниями о башкирском языке, его устройстве и закономерностях функционирования, о стилистических ресурсах башкирского языка; практическое овладение нормами башкирского литературного языка и речевого этикета;

□ обогащение активного и потенциального словарного запаса и использование в собственной речевой практике разнообразных грамматических средств;

□ совершенствование орфографической и пунктуационной грамотности; воспитание стремления к речевому самосовершенствованию;

□ совершенствование речевой деятельности, коммуникативных умений, обеспечивающих эффективное взаимодействие с окружающими людьми в ситуациях формального и неформального межличностного и межкультурного общения;

□ совершенствование мыслительной деятельности, развитие универсальных интеллектуальных умений сравнения, анализа, синтеза, абстрагирования, обобщения, классификации, установления определённых закономерностей и правил, конкретизации и т. п. в процессе изучения башкирского языка;

□ развитие функциональной грамотности: умений осуществлять информационный поиск, извлекать и преобразовывать необходимую информацию, интерпретировать, понимать и использовать тексты разных форматов;

□ освоение стратегий и тактик информационно-смысловой переработки текста, овладение способами понимания текста, его назначения, общего смысла, коммуникативного намерения автора; логической структуры, роли языковых средств.

Основные содержательные линии примерной рабочей программы учебного предмета «Родной (башкирский) язык»

Содержание обучения башкирскому языку ориентировано на развитие функциональной грамотности как интегративного умения обучающегося читать, понимать тексты, использовать информацию текстов разных форматов, оценивать её, размышлять о ней, чтобы достигать своих целей, расширять свои знания и возможности, участвовать в социальной жизни.

Речевая и текстовая деятельность является системообразующей доминантой школьного курса башкирского языка.

В соответствии с этим в программе выделяются следующие блоки.

В первом блоке – «Общие сведения о языке» – представлено содержание, изучение которого позволит раскрыть взаимосвязь языка и истории, языка и материальной и духовной культуры башкирского народа, национально-культурную специфику башкирского языка, выявление общего и специфического в языках и культурах башкирского и других народов России и мира, овладение культурой межнационального общения.

Во втором блоке – «Язык и речь» – представлено содержание, направленное на совершенствование видов речевой деятельности в их взаимосвязи и культуры устной и письменной речи, развитие

базовых умений и навыков использования языка в жизненно важных для школьников ситуациях общения.

Третий блок – «Культура речи» – ориентирован на формирование у обучающихся ответственного и осознанного отношения к использованию башкирского языка во всех сферах жизни, повышение речевой культуры подрастающего поколения, практическое овладение культурой речи: навыков сознательного использования норм башкирского литературного языка в устной и письменной формах с учётом требований уместности, точности, логичности, чистоты, богатства и выразительности; понимание вариантов норм; развитие потребности обращаться к нормативным словарям современного башкирского литературного языка, в том числе мультимедийных, и совершенствование умений пользоваться ими.

Четвертый блок – «Текст» – ориентирован на развитие у учащихся умений и навыков понимать, анализировать и создавать тексты разных функционально-смысловых типов, жанров, стилистической принадлежности.

Пятый блок – «Функциональные разновидности языка» – направлен на овладение учащимися употребления башкирского литературного языка в зависимости от условий и задач общения, а также изучение функционально-стилевой системы – свойств разговорного, официально-делового, научного, публицистического, литературно-художественного стилей.

В шестом блоке – «Система языка» – представлено содержание изучения определенных языковых явлений и лингвистических понятий таких основных разделов языкознания, как фонетика, орфоэпия, графика, орфография, лексикология, фразеология, морфемика, словообразование, морфология, синтаксис, пунктуация.

Место учебного предмета «Родной (башкирский) язык» в учебном плане

В соответствии с ФГОС ООО учебный предмет «Родной язык» входит в предметную область «Родной язык и родная литература» и является обязательным для изучения.

На изучение учебного предмета «Родной (башкирский) язык» отводится 2 часа в неделю во всех классах основного общего образования (34 учебные недели). Общее количество – 340 часов (по 68 часов в 5, 6, 7, 8, 9 классах).

Образовательное учреждение вправе самостоятельно увеличивать количество часов, отводимых для изучения учебного предмета, за счет часов части плана, формируемой участниками образовательных отношений.

СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА «РОДНОЙ (БАШКИРСКИЙ) ЯЗЫК»

5 класс

Общие сведения о языке

Лингвистика как наука о языке. Основные разделы лингвистики.

Богатство и выразительность башкирского языка.

Язык и речь

Язык и речь. Речь устная и письменная, монологическая и диалогическая, полилог.

Виды речевой деятельности (говорение, слушание, чтение, письмо), их особенности.

Создание устных монологических высказываний на основе жизненных наблюдений, чтения научно-учебной, художественной и научно-популярной литературы.

Устный пересказ прочитанного или прослушанного текста.

Участие в диалоге на лингвистические темы (в рамках изученного) и темы на основе жизненных наблюдений.

Виды аудирования: выборочное, ознакомительное, детальное. Виды чтения: изучающее, ознакомительное, просмотровое, поисковое. **Культура речи**

Понятие о национальном башкирском языке и литературном башкирском языке как высшей форме национального языка (общее представление).

Основные показатели хорошей и правильной речи (общее представление). Правильность речи — соблюдение норм литературного языка.

Основные орфоэпические нормы современного башкирского литературного языка. Понятие о варианте нормы. Равноправные и допустимые варианты произношения. Нерекомендуемые и неправильные варианты произношения.

Запретительные пометы в орфоэпических словарях.

Омографы (без употребления термина): ударение как маркер смысла слова.

Произносительные варианты орфоэпической нормы. Произносительные варианты на уровне словосочетаний. Роль звукописи в художественном тексте.

Основные лексические нормы современного башкирского литературного языка. Основные нормы словоупотребления: правильность выбора слова, максимально соответствующего обозначаемому им предмету или явлению реальной действительности. Правила лексической сочетаемости (на элементарном уровне).

Лексические нормы употребления имён существительных, прилагательных, глаголов в современном башкирском литературном языке. Стилистические варианты (книжный, общеупотребительный, разговорный и просторечный) лексической нормы употребления имён существительных, прилагательных, глаголов в речи.

Лексические нормы употребления синонимов, антонимов, омонимов (в рамках изученного, без употребления терминов).

Типичные примеры нарушения лексической нормы употребления имён существительных, имён прилагательных, глаголов в современном башкирском литературном языке.

Правила речевого этикета: нормы и традиции. Устойчивые формулы речевого этикета в общении. Обращение в башкирском речевом этикете. История этикетной формулы обращения в башкирском языке. Особенности употребления в качестве обращений собственных имён, названий людей по степени родства, по положению в обществе, по профессии, должности; по возрасту и полу. Обращение как показатель степени воспитанности человека, отношения к собеседнику, эмоционального состояния. Обращения в официальной и неофициальной речевой ситуации. Современные формулы обращения к незнакомому человеку.

Основные грамматические нормы современного башкирского литературного языка.

Текст и

его основные признаки.

Функционально-смысловые типы речи: повествование, рассуждение; их особенности.

Средства связи предложений и частей текста: формы слова, однокоренные слова, синонимы, антонимы, личные местоимения, повтор слова.

Информационная переработка текста: простой и сложный план текста.

Функциональные разновидности языка (общее представление)

Общее представление о функциональных разновидностях языка (о разговорной речи, функциональных стилях, языке художественной литературы).

Система языка Фонетика. Графика. Орфоэпия

Звук и буква. Алфавит (повторение).

Система гласных и согласных звуков.

Правильное произношение гласных звуков.

Правильное произношение и прописывание согласных.

Соотношение звуков и букв. Фонетический анализ слова.

Слог. Виды слогов.

Ударение. Ударение в башкирском и в русском языках.

Основные выразительные средства.

Орфоэпия как раздел лингвистики.

Орфография

Орфография как система правописания слов и форм слов.

Понятие «орфограмма». Буквенные и небуквенные орфограммы.

Правописание разделительных ь и ъ.

Лексикология

Лексикология как раздел лингвистики.

Основные способы толкования лексического значения слова (подбор однокоренных слов; подбор синонимов и антонимов); основные способы разъяснения значения слова (по контексту, с помощью толкового словаря).

Слова однозначные и многозначные.

Прямое и переносное значения слова (повторение).

Тематические группы слов. Обозначение родовых и видовых понятий.

Синонимы. Антонимы. Омонимы.

Разные виды лексических словарей (толковый словарь, словари синонимов, антонимов, омонимов, паронимов) и их роль в овладении словарным богатством родного языка.

Лексический анализ слов (в рамках изученного).

Морфемика

Морфемика как раздел лингвистики.

Морфемика и словообразование.

Морфема как минимальная значимая единица языка.

Словообразующие и формообразующие морфемы. Основа слова и не входящие в основу морфемы.

Окончание как формообразующая морфема. Виды окончаний. Корень. Однокоренные слова.

Чередование гласных и согласных в корнях слов.

Морфемный анализ слов.

Морфология. Орфография Морфология как

раздел грамматики.

Грамматическое значение слова.

Части речи как лексико-грамматические разряды слов.

Система частей речи в башкирском языке.

Самостоятельные и служебные части речи.

Правописание собственных и сокращенных имен существительных.

Правописание имён прилагательных и глаголов с изученными орфограммами.

Имя существительное

Имя существительное как часть речи.

Общее грамматическое значение, морфологические признаки и синтаксические функции имени существительного.

Роль имени существительного в речи.

Лексико-грамматические разряды имён существительных по значению, имена существительные собственные и нарицательные.

Морфологический анализ имён существительных.

Имя прилагательное

Имя прилагательное как часть речи. Общее грамматическое значение, морфологические признаки и синтаксические функции имени прилагательного. Роль имени прилагательного в речи.

Морфологический анализ имён прилагательных.

Глагол

Глагол как часть речи.

Времена глагола (прошедшее, настоящее, будущее). Наклонения (изъявительное, повелительное, условное, желательное) глаголов.

Общее грамматическое значение, морфологические признаки и синтаксические функции глагола.

Роль глагола в словосочетании и предложении, в речи.

Синтаксис. Пунктуация Синтаксис и пунктуация как раздел лингвистики.

Словосочетание

Понятие о синтаксисе. Понятие о пунктуации. Знаки препинания и их функции.

Словосочетание и предложение как единицы синтаксиса.

Словосочетание и его признаки. Основные виды словосочетаний по морфологическим свойствам главного слова (именные, глагольные).

Средства связи слов в словосочетании. Синтаксический анализ словосочетаний.

Предложение

Смысловые и интонационные особенности повествовательных, вопросительных, побудительных; восклицательных и невосклицательных предложений (повторение).

Главные члены предложения (грамматическая основа). Подлежащее и морфологические средства его выражения.

Предложения распространённые и нераспространённые.

Второстепенные члены предложения: определение, дополнение, обстоятельство (ознакомление).

Однородные члены предложения, их роль в речи

Второстепенные члены предложения: определение, дополнение, обстоятельство. Определение и типичные средства его выражения (в рамках изученного). Дополнение (прямое и косвенное) и типичные средства его выражения (в рамках изученного). Обстоятельство, типичные средства его выражения (в рамках изученного), виды обстоятельств по значению (времени, места, образа действия, цели, причины, меры и степени, условия, уступки).

Синтаксический анализ простых двусоставных предложений.

Особенности интонации предложений с однородными членами. Предложения с однородными членами (без союзов, с одиночным союзом и, союзами а, но, однако, зато, да (в значении и), да (в значении но).

Предложения с обращением

Предложения с обращением, особенности интонации. Обращение (однословное и неоднословное), его функции и средства выражения.

Пунктуационное оформление обращения.

Синтаксический анализ простых осложнённых предложений.

Сложное предложение

Сложные предложения с бессоюзной и союзной связью.

Предложения с прямой речью Предложения с прямой речью.

Пунктуационное оформление предложений с прямой речью.

6 класс

Общие сведения о языке

Башкирский язык как государственный язык Республики Башкортостан.

Понятие о литературном языке.

Язык и речь

Монолог-описание, монолог-повествование, монолог-рассуждение; сообщение на лингвистическую тему.

Виды диалога: побуждение к действию, обмен мнениями. **Культура речи**

Основные орфоэпические нормы современного башкирского литературного языка (повторение).

Основные грамматические нормы современного башкирского литературного языка. Отражение вариантов грамматической нормы в словарях и справочниках. Склонение башкирских и иностранных имён и фамилий; названий географических объектов.

Типичные грамматические ошибки в речи. Нормы употребления имён существительных, имен прилагательных в формах сравнительной степени, в краткой форме, глаголов, местоимений, порядковых и количественных числительных. Нормы употребления причастий, деепричастий, наречий и служебных частей речи.

Основные лексические нормы современного башкирского литературного языка.

Различать слова с точки зрения их происхождения: исконно башкирские и заимствованные слова; различать слова с точки зрения их принадлежности к активному или пассивному запасу: неологизмы, устаревшие слова (историзмы и архаизмы); различать слова с точки зрения сферы их употребления: общеупотребительные слова и слова ограниченной сферы употребления (диалектизмы, термины, профессионализмы, жаргонизмы); определять стилистическую окраску слова.

Распознавать в тексте фразеологизмы, афоризмы, крылатые слова, уметь определять их значения; характеризовать ситуацию употребления фразеологизма.

Национальные особенности речевого этикета. Принципы этикетного общения, лежащие в основе национального речевого этикета. Устойчивые формулы речевого этикета в общении. Этикетные формулы начала и конца общения, похвалы и комплимента, благодарности, сочувствия, утешения.

Текст

Смысловый анализ текста: его композиционных особенностей, микротем и абзацев, способов и средств связи предложений в тексте (в рамках изученного).

Информационная переработка текста.

Описание как тип речи. Описание внешности человека. Описание помещения. Описание природы.

Описание местности. Описание действий.

Функциональные разновидности языка

Официально-деловой стиль. Заявление. Расписка. Научный стиль.

Словарная статья. Научное сообщение.

Система языка Лексикология

Лексика башкирского языка с точки зрения её происхождения: исконно башкирские и заимствованные слова.

Лексика башкирского языка с точки зрения принадлежности к активному и пассивному запасу: неологизмы, устаревшие слова (историзмы и архаизмы). Лексика башкирского языка с точки зрения сферы употребления: общеупотребительная лексика и лексика ограниченного употребления (диалектизмы, термины, профессионализмы).

Однозначные и многозначные слова. Прямые и переносные слова.

Лексика башкирского языка с точки зрения сферы употребления:

общеупотребительная лексика и лексика ограниченного употребления (диалектизмы, термины, профессионализмы).

Лексический анализ слов. Фразеологизмы. Их признаки и значение.

Афоризмы, крылатые слова.

Словообразование. Орфография

Формообразующие и словообразующие морфемы. Основные способы образования слов в башкирском языке. Морфемный и словообразовательный анализ слов.

Правописание формообразующих и словообразующих морфем.

Морфология. Орфография Имя существительное

Особенности словообразования имени существительного (повторение).

Нормы произношения имён существительных, нормы постановки ударения (в рамках изученного).

Нормы словоизменения имён существительных.

Имя прилагательное

Имя прилагательное как часть речи (повторение). Общее грамматическое значение, морфологические признаки и синтаксические функции имени прилагательного.

Морфологический анализ имён прилагательных.

Имя числительное

Общее грамматическое значение имени числительного. Синтаксические функции имён числительных.

Разряды имён числительных по значению: количественные (целые, дробные, собирательные), порядковые числительные.

Морфологический анализ имён числительных.

Нормы правописания имён числительных.

Местоимение

Общее грамматическое значение местоимения. Синтаксические функции местоимений.

Разряды местоимений: личные, возвратное, вопросительные, относительные, указательные, притяжательные, неопределённые, отрицательные, определительные.

Склонение местоимений. Словообразование местоимений.

Морфологический анализ местоимений.

Глагол

Глагол как часть речи. Общее грамматическое значение, морфологические признаки и синтаксические функции глагола (повторение).

Роль глагола в словосочетании и предложении, в речи.

Признаки глагола и прилагательного в причастии. Синтаксические функции, роль в предложении.

Совмещение признаков глагола и имени прилагательного в причастии.

Инфинитив

Общее грамматическое значение инфинитива.

Имя действия

Общее грамматическое значение имя действия. Совмещение признаков глагола и существительного.

Причастие

Аффиксы причастий.

Правописание аффиксов причастий.

Морфологический анализ причастий. Причастие в составе словосочетаний.

Деепричастие

Общее грамматическое значение деепричастий. Совмещение признаков глагола и наречия в деепричастии. Виды деепричастий.

Аффиксы деепричастий.

Деепричастие в составе словосочетаний. Знаки препинания в предложениях с деепричастием. Роль деепричастия в предложении.

Морфологический анализ деепричастий.

Наречие

Общее грамматическое значение наречий.

Разряды наречий по значению.

Простая и составная формы сравнительной и превосходной степеней сравнения наречий.

Синтаксические свойства наречий.

Морфологический анализ наречий.
Нормы образования степеней сравнения наречий.

Служебные части речи. Орфография

Общая характеристика служебных частей речи.
Отличие самостоятельных частей речи от служебных.
Функции служебных частей речи.
Правописание служебных частей речи.

Послелог

Послелог как служебная часть речи.
Грамматические функции послелога.
Разряды послелогов по строению: послелоги простые и составные.
Морфологический анализ послелогов.
Правописание послелогов.

Союз

Союз как служебная часть речи.

Союз как средство связи однородных членов предложения и частей сложного предложения.

Использование союзов как средства связи предложений и частей текста.

Правописание союзов.

Частица

Частица как служебная часть речи.
Разряды частиц по значению и употреблению.
Интонационные особенности предложений с частицами.
Морфологический анализ частиц.
Правописание частиц.

Модальные слова

Модальные слова как особая группа слов. Группы модальных слов по значению. Роль модальных слов в речи.

Интонационное и пунктуационное выделение междометий и звукоподражательных слов в предложении. **Междометия и звукоподражательные слова** Междометия как особая группа слов.

Разряды междометий по значению (выражающие чувства, побуждающие к действию, этикетные междометия); междометия производные и непроизводные. Морфологический анализ междометий.

Звукоподражательные слова.

Использование междометий и звукоподражательных слов в разговорной и художественной речи в качестве средства выражения экспрессии.

Интонационное и пунктуационное выделение междометий и звукоподражательных слов в предложении.

7 класс

Общие сведения о языке Башкирский язык

– наш родной язык.

Взаимосвязь языка, культуры и истории народа.

Башкирский язык — национальный язык башкирского народа, форма выражения национальной культуры. Башкирский язык — государственный язык Республики Башкортостан.

Взаимосвязь языка, культуры и истории народа. **Язык и речь**

Монолог-описание, монолог-рассуждение, монолог-повествование (повторение).

Виды диалога: побуждение к действию, обмен мнениями, запрос информации, сообщение информации.

Культура речи

Основные орфоэпические нормы современного башкирского литературного языка (повторение).

Основные грамматические нормы современного башкирского литературного языка (повторение).

Отражение вариантов грамматической нормы в словарях и справочниках. Типичные грамматические ошибки в речи.

Терминология и точность речи. Нормы употребления терминов в научном и публицистическом стиле речи. Особенности употребления терминов в публицистике.

Типичные речевые ошибки, связанные с употреблением терминов.

Трудные случаи согласования и управления в башкирском языке. Варианты грамматической нормы согласования сказуемого с подлежащим. Типичные грамматические ошибки в согласовании и

управлении. Отражение вариантов грамматической нормы в современных грамматических словарях и справочниках.

Основные синтаксические нормы современного башкирского литературного языка. Типичные синтаксические ошибки в речи. Типичные ошибки в построении сложных предложений, вводными словами и вводными предложениями, в предложениях с обособленными членами и предложений с прямой речью.

Башкирская этикетная речевая манера общения. Запрет на употребление грубых слов, выражений, фраз.

Исключение категоричности в разговоре. Невербальный (несловесный) этикет общения. Этикет использования изобразительных жестов. Замещающие и сопровождающие жесты.

Текст

Текст как речевое произведение. Основные признаки текста (обобщение).

Информационная переработка текста: план текста (простой, сложный (повторение); назывной, вопросный, тезисный); главная и второстепенная информация текста.

Способы и средства связи предложений в тексте (обобщение). Языковые средства выразительности в тексте: фонетические (звукопись), словообразовательные, лексические (обобщение).

Функциональные разновидности языка

Публицистический стиль: сфера применения (массовая коммуникация), основная задача (воздействие на читателей и слушателей с целью создания определённого отношения к тем или иным проблемам действительности), стилевые черты (сочетание экспрессивности и стандарта, логичности и образности, эмоциональности, оценочности), характерные языковые средства (лексические, морфологические, синтаксические). Основные жанры публицистического стиля (выступление, статья, интервью, очерк, репортаж).

Официально-деловой стиль (повторение): сфера применения (административно-правовая, сфера делопроизводства), основная задача (сообщение точной информации), стилевые черты (абстрактность, точность, лаконичность, шаблонность), характерные языковые средства.

Инструкция как жанр официально-делового стиля. Особенности содержания и структуры текста-инструкции. Использование текста инструкции в учебных целях.

Система языка Синтаксис. Пунктуация

Синтаксис как раздел лингвистики.

Словосочетание и предложение как единицы синтаксиса.

Типы синтаксической связи (сочинительная и подчинительная) (общее представление).

Пунктуация. Функции знаков препинания.

Словосочетание

Основные признаки словосочетания: наличие двух и более знаменательных слов и подчинительной связи между ними. Виды словосочетаний по морфологическим свойствам главного слова: глагольные, именные, наречные.

Типы подчинительной связи слов в словосочетании: согласование, управление, примыкание.

Грамматическая синонимия словосочетаний. Нормы построения словосочетаний.

Предложение

Основные признаки предложения: смысловая и интонационная законченность, грамматическая оформленность.

Виды предложений по цели высказывания. Их интонационные и смысловые особенности (повторение).

Виды предложений по количеству грамматических основ (простые, сложные).

Предложения полные и неполные. Неполные предложения в диалогической речи, интонация неполного предложения.

Простое предложение

Подлежащее и сказуемое как главные члены предложения.

Способы выражения подлежащего. Виды сказуемого (простое глагольное, составное глагольное, составное именное) и способы его выражения.

Тире между подлежащим и сказуемым.

Второстепенные члены предложения, их виды

Определение как второстепенный член предложения. Определения согласованные и несогласованные.

Приложение как особый вид определения.

Дополнение как второстепенный член предложения.

Обстоятельство как второстепенный член предложения. Виды обстоятельств.

Виды простых предложений по наличию главных членов (двусоставные, односоставные)

Грамматические различия односоставных предложений и двусоставных неполных предложений.

Односоставные предложения

Односоставные предложения, их грамматические признаки. Виды односоставных предложений.

Односоставные предложения, их грамматические признаки.

Грамматические различия односоставных предложений и двусоставных неполных предложений.

Виды односоставных предложений: назывные, определённо-личные, неопределённо-личные, безличные, назывные предложения.

Виды предложений по наличию второстепенных членов (распространённые, нераспространённые).

Предложения с однородными членами

Знаки препинания в предложениях с однородными членами.

Предложения с обобщающими словами при однородных членах

Обращение. Распространённое и нераспространённое обращение.

Основные функции обращения.

Знаки препинания в предложениях с обращениями.

Вводные слова и вводные предложения

Нормы постановки знаков препинания во вводных словах и вводных предложениях.

Обособленные члены предложения

Виды обособленных членов предложения: обособленные приложения, обособленные определения.

Деепричастный оборот, обособление деепричастных оборотов

Прямая и косвенная речь

Нормы постановки знаков препинания в предложениях с прямой и косвенной речью.

8 класс

Общие сведения о языке

Башкирский язык как один из тюркских языков.

Язык и речь

Речь устная и письменная, монологическая и диалогическая, полилог (повторение).

Виды речевой деятельности: говорение, письмо, аудирование, чтение (повторение).

Создание устных и письменных высказываний разной коммуникативной направленности в зависимости от темы и условий общения, с опорой на жизненный и читательский опыт, на иллюстрации, фотографии, сюжетную картину (в том числе сочинения-миниатюры).

Культура речи

Основные орфоэпические нормы современного башкирского литературного языка (повторение).

Типичные акцентологические ошибки в современной речи.

Основные лексические нормы современного башкирского литературного языка (повторение).

Терминология и точность речи. Нормы употребления терминов в официально-деловом и научном стиле речи.

Типичные речевые ошибки, связанные с употреблением терминов (повторение).

Основные синтаксические нормы современного башкирского литературного языка (повторение).

Типичные синтаксические ошибки в речи. Типичные ошибки в построении сложных, сложносочиненных, сложноподчиненных, бессоюзных сложных предложений.

Активные процессы в речевом этикете. Новые варианты приветствия и прощания, возникшие в СМИ; изменение обращений, использования собственных имен; их оценка. Речевая агрессия.

Этикетные речевые тактики и приёмы в коммуникации, помогающие противостоять речевой агрессии.

Синонимия речевых формул.

Текст

Текст и его основные признаки (повторение). Особенности функционально-смысловых типов речи (повествование, описание, рассуждение) (повторение).

Информационная переработка текста: извлечение информации из различных источников; использование лингвистических словарей; тезисы, конспект.

Функциональные разновидности языка

Официально-деловой стиль. Сфера употребления, функции, языковые особенности.

Жанры официально-делового стиля (заявление, объяснительная записка, автобиография, характеристика).

Научный стиль. Сфера употребления, функции, языковые особенности.

Жанры научного стиля (реферат, доклад на научную тему). Сочетание различных функциональных разновидностей языка в тексте, средства связи предложений в тексте.

Система языка Синтаксис. Пунктуация

Сложное предложение

Понятие о сложном предложении (повторение). Классификация типов сложных предложений. Смысловое, структурное и интонационное единство частей сложного предложения.

Сложносочинённое предложение

Понятие о сложносочинённом предложении, его строении. Виды сложносочинённых предложений. Средства связи частей сложносочинённого предложения.

Интонационные особенности сложносочинённых предложений с разными типами смысловых отношений между частями.

Употребление сложносочинённых предложений в речи. Нормы построения сложносочинённого предложения; нормы постановки знаков препинания в сложных предложениях (обобщение).

Синтаксический и пунктуационный анализ сложносочинённых предложений.

Сложноподчинённое предложение

Понятие о сложноподчинённом предложении. Главная и придаточная части предложения.

Виды сложноподчинённых предложений по характеру смысловых отношений между главной и придаточной частями, структуре, синтаксическим средствам связи.

Сложноподчинённые предложения с придаточными определительными, изъяснительными, обстоятельными, места, времени, причины, цели и следствия.

Сложноподчинённые предложения с придаточными условия, уступки, образа действия, меры и степени, со сравнительными придаточными. Однородное, неоднородное и последовательное подчинение придаточных частей.

Нормы постановки знаков препинания в сложноподчинённых предложениях.

Сложноподчинённые предложения с несколькими придаточными.

Однородное, неоднородное и последовательное подчинение придаточных частей. Нормы постановки знаков препинания в сложноподчинённых предложениях.

Синтаксический и пунктуационный анализ сложноподчинённых предложений.

Бессоюзное сложное предложение

Понятие о бессоюзном сложном предложении.

Виды бессоюзных сложных предложений. Употребление бессоюзных сложных предложений в речи. Бессоюзные сложные предложения со значением перечисления. Запятая и точка с запятой в бессоюзном сложном предложении.

Бессоюзные сложные предложения со значением причины, пояснения, дополнения. Двоеточие в бессоюзном сложном предложении.

Бессоюзные сложные предложения со значением противопоставления, времени, условия и следствия, сравнения.

Тире в бессоюзном сложном предложении.

Синтаксический и пунктуационный анализ бессоюзных сложных предложений.

9 класс

Общие сведения о языке Башкирский язык

как развивающееся явление.

Башкирский язык в современном обществе.

Диалектное членение башкирского языка на современном этапе (общее представление).

Сведения о диалектных названиях предметов быта, значениях слов, понятиях, несвойственных литературному языку и несущих информацию о способах ведения хозяйства, особенностях семейного уклада, обрядах, обычаях, народном календаре и др.

Использование диалектной лексики в произведениях художественной литературы.

Язык и речь

Речь устная и письменная, монологическая и диалогическая, полилог (повторение).

Виды речевой деятельности: говорение, письмо, аудирование, чтение (повторение).

Виды аудирования: выборочное, ознакомительное, детальное (обобщение, практическое применение).

Подробное, сжатое, выборочное изложение прочитанного или прослушанного текста.

Соблюдение языковых норм (орфоэпических, лексических, грамматических, стилистических, орфографических, пунктуационных) башкирского литературного языка в речевой практике при создании устных и письменных высказываний.

Приёмы работы с учебной книгой, лингвистическими словарями, справочной литературой.

Культура речи

Основные орфоэпические нормы современного башкирского литературного языка (повторение).
Активные процессы в области произношения и ударения. Отражение произносительных вариантов в современных орфоэпических словарях.

Основные лексические нормы современного башкирского литературного языка (повторение).

Смысловые, стилистические особенности употребления синонимов, антонимов, омонимов (повторение).

Лексическая сочетаемость слова и точность. Свободная и несвободная лексическая сочетаемость.

Типичные ошибки, связанные с нарушением лексической сочетаемости.

Речевая избыточность и точность. Тавтология. Плеоназм. Типичные ошибки, связанные с речевой избыточностью.

Современные толковые словари. Отражение вариантов лексической нормы в современных словарях. Словарные пометы.

Основные грамматические нормы современного башкирского литературного языка (повторение).

Отражение вариантов грамматической нормы в современных грамматических словарях и справочниках. Словарные пометы.

Терминология и точность речи (повторение). Нормы употребления терминов в публицистическом, научном, разговорно-обиходном, художественном, официально-деловом стиле.

Типичные речевые ошибки, связанные с употреблением терминов (повторение).

Типичные грамматические ошибки в речи. Нормы употребления имён существительных, прилагательных, местоимений (повторение).

Основные синтаксические нормы современного башкирского литературного языка. Типичные синтаксические ошибки в речи. Типичные ошибки в построении словосочетаний, сложных предложений (повторение).

Этика и этикет в электронной среде общения. Понятие этикета. Этикет интернет-переписки. Этические нормы, правила этикета интернет-дискуссии, интернет-полемики. Этикетное речевое поведение в ситуациях делового общения.

Текст

Текст и его признаки (обобщение). Функционально-смысловые типы речи (обобщение). Смысловой анализ текста (обобщение).

Сочетание разных функционально-смысловых типов речи в тексте, в том числе сочетание элементов разных функциональных разновидностей языка в художественном произведении.

Особенности употребления языковых средств выразительности в текстах, принадлежащих к различным функционально-смысловым типам речи. Информационная переработка текста.

Функциональные разновидности языка

Функциональные разновидности языка (разговорная речь; функциональные стили – научный (научно-учебный), публицистический, официально-деловой; язык художественной литературы (повторение, обобщение).

Язык художественной литературы и его отличия от других функциональных разновидностей современного башкирского языка. Основные признаки художественной речи: широкое использование изобразительно-выразительных средств, а также языковых средств других функциональных разновидностей языка.

Основные изобразительно-выразительные средства башкирского языка, их использование в речи.

Научный стиль.

Сфера употребления, функции, типичные ситуации речевого общения, задачи речи, языковые средства.

Особенности написания тезисов, конспекта, реферата, рецензии.

Разговорно-обиходный стиль. Структурные элементы и языковые особенности.

Разговорная речь. Пословицы, характеризующие устное общение.

Правила общения. Просьба, извинение.

Спор, виды споров. Корректные приёмы ведения спора.

Художественный стиль. Структурные элементы и языковые особенности.

Язык художественной литературы и его отличия от других функциональных разновидностей современного башкирского языка.

Основные признаки художественной речи: образность, широкое использование изобразительно-выразительных средств, а также языковых средств других функциональных разновидностей языка.

Основные изобразительно-выразительные средства башкирского языка, их использование в речи.

Официально-деловой стиль. Деловое письмо, его структурные элементы и языковые особенности.

Официально-деловой стиль: сфера применения (административно-правовая, сфера делопроизводства), основная задача (сообщение точной информации), стилевые черты (абстрактность, точность, лаконичность, шаблонность), характерные языковые средства.

Инструкция как жанр официально-делового стиля. Особенности содержания и структуры текста-инструкции. Использование текста инструкции в учебных целях.

Учебно-научный стиль. Доклад, сообщение. Речь оппонента на защите проекта.

Сфера употребления, функции, типичные ситуации речевого общения, задачи речи, языковые средства.

Основные жанры научного стиля: тезисы, конспект, реферат, рецензия; их особенности. Нормы построения текстов научного стиля.

Особенности написания тезисов, конспекта, реферата, рецензии.

Публицистический стиль: сфера применения (массовая коммуникация), основная задача (воздействие на читателей и слушателей с целью создания определённого отношения к тем или иным проблемам действительности), стилевые черты (сочетание экспрессивности и стандарта, логичности и образности, эмоциональности, оценочности), характерные языковые средства (лексические, морфологические, синтаксические). Основные жанры публицистического стиля (выступление, статья, интервью, очерк, репортаж).

Система языка

Фонетика и графика как разделы лингвистики (повторение).

Фонетика и графика как разделы лингвистики (повторение).

Орфоэпия как раздел языкознания (повторение).

Звук как единица языка. Смыслоразличительная роль звука. Система гласных звуков.

Система согласных звуков.

Изменение звуков в речевом потоке. Элементы фонетической транскрипции.

Слог. Ударение. Свойства башкирского ударения. Соотношение звуков и букв.

Фонетический анализ слова.

Основные орфоэпические нормы. Интонация, её функции.

Орфография как раздел лингвистики (повторение)

Понятие «орфограмма». Буквенные и небуквенные орфограммы.

Лексикология (повторение)

Лексикология как раздел лингвистики. Основные способы толкования лексического значения слова (подбор однокоренных слов; подбор синонимов и антонимов); основные способы разъяснения значения слова (по контексту, с помощью толкового словаря). Слова однозначные и многозначные.

Прямое и переносное значения слова. Тематические группы слов.

Обозначение родовых и видовых понятий.

Синонимы. Антонимы. Омонимы.

Разные виды лексических словарей (толковый словарь, словари синонимов, антонимов, омонимов, паронимов) и их роль в овладении словарным богатством родного языка.

Лексический анализ слов (в рамках изученного).

Морфология

Морфология как раздел науки о языке (повторение). Грамматическое значение слова, его отличие от лексического. Части речи как лексикограмматические разряды слов. Система частей речи в башкирском языке.

Самостоятельные и служебные части речи.

Имя существительное

Нормы произношения имён существительных.

Нормы словоизменения имён существительных.

Имя прилагательное

Имя прилагательное как часть речи.

Общее грамматическое значение, морфологические признаки и синтаксические функции имени прилагательного (повторение).

Морфологический анализ имён прилагательных.

Местоимение

Общее грамматическое значение местоимения. Синтаксические функции местоимений (повторение).

Разряды местоимений: личные, возвратное, вопросительные, относительные, указательные, притяжательные, неопределённые, отрицательные, определительные (повторение).

Склонение местоимений. Словообразование местоимений.

Морфологический анализ местоимений.

Глагол

Глагол как часть речи. Общее грамматическое значение, морфологические признаки и синтаксические функции глагола. Роль глагола в словосочетании и предложении, в речи (повторение).

Глаголы возвратные и невозвратные.

Синтаксис. Пунктуация

Синтаксис. Пунктуация. Знаки препинания и их функции (повторение).

Словосочетание и предложение как единицы синтаксиса.

Словосочетание и его признаки. Основные виды словосочетаний по морфологическим свойствам главного слова (именные, глагольные, наречные). **ПЛАНИРУЕМЫЕ РЕЗУЛЬТАТЫ ОСВОЕНИЯ ПРОГРАММЫ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА «РОДНОЙ (БАШКИРСКИЙ) ЯЗЫК» НА УРОВНЕ ОСНОВНОГО ОБЩЕГО ОБРАЗОВАНИЯ**

Личностные результаты

Личностные результаты освоения примерной образовательной программы по родному (башкирскому) языку на уровне основного общего образования достигаются в единстве учебной и воспитательной деятельности в соответствии с традиционными российскими социокультурными и духовнонравственными ценностями, принятыми в обществе правилами и нормами поведения и способствуют процессам самопознания, самовоспитания и саморазвития, формирования внутренней позиции личности.

В результате изучения учебного предмета «Родной (башкирский) язык» в 5–9 классах у обучающегося будут сформированы следующие личностные результаты:

гражданского воспитания:

— готовность к выполнению обязанностей гражданина и реализации его прав, уважение прав, свобод и законных интересов других людей;

— активное участие в жизни семьи, образовательной организации, местного сообщества, родного края, страны, в том числе в сопоставлении с ситуациями, отраженными в литературных произведениях, написанных на родном (башкирском) языке; неприятие любых форм экстремизма, дискриминации;

— понимание роли различных социальных институтов в жизни человека; представление об основных правах, свободах и обязанностях гражданина, социальных нормах и правилах межличностных отношений в поликультурном и многоконфессиональном обществе, формируемое в том числе на основе примеров из литературных произведений, написанных на родном (башкирском) языке;

— готовность к разнообразной совместной деятельности, стремление к взаимопониманию и взаимопомощи; активное участие в школьном самоуправлении;

— готовность к участию в гуманитарной деятельности (помощь людям, нуждающимся в ней; волонтерство); ***патриотического воспитания:***

— осознание российской гражданской идентичности в поликультурном и многоконфессиональном обществе, понимание роли родного (башкирского) языка в ряду других родных языков народов Российской Федерации;

— проявление интереса к познанию родного (башкирском) языка, к истории и культуре Российской Федерации, культуре своего края, народов России в контексте учебного предмета «Родной (башкирский) язык»;

— ценностное отношение к родному (башкирскому) языку, к достижениям своей Родины — России, к науке, искусству, боевым подвигам и трудовым достижениям народа, в том числе отраженным в художественных произведениях;

— уважение к символам России, государственным праздникам, историческому и природному наследию и памятникам, традициям разных народов, проживающих в родной стране; ***духовно-нравственного воспитания:***

— ориентация на моральные ценности и нормы в ситуациях нравственного выбора;

— готовность оценивать свое поведение, в том числе речевое, и поступки, а также поведение и поступки других людей с позиции нравственных и правовых норм с учетом осознания последствий поступков;

— активное неприятие асоциальных поступков;

— свобода и ответственность личности в условиях индивидуального и общественного пространства; ***эстетического воспитания:***

— восприимчивость к разным видам искусства, традициям и творчеству башкирского и других народов;

— понимание эмоционального воздействия искусства; осознание важности художественной культуры как средства коммуникации и самовыражения;

— осознание важности родного (башкирского) языка как средства коммуникации и самовыражения;

— понимание ценности отечественного и мирового искусства, роли этнических культурных традиций и народного творчества;

— стремление к самовыражению в разных видах искусства;

физического воспитания, формирования культуры здоровья и эмоционального благополучия:

— осознание ценности жизни с опорой на собственный жизненный и читательский опыт;

— ответственное отношение к своему здоровью и установка на здоровый образ жизни (здоровое питание, соблюдение гигиенических правил, сбалансированный режим занятий и отдыха, регулярная физическая активность);

— осознание последствий и неприятие вредных привычек (употребление алкоголя, наркотиков, курение) и иных форм вреда для физического и психического здоровья;

— соблюдение правил безопасности, в том числе навыки безопасного поведения в интернет-среде в процессе школьного языкового образования;

— способность адаптироваться к стрессовым ситуациям и меняющимся социальным, информационным и природным условиям, в том числе осмысляя собственный опыт и выстраивая дальнейшие цели;

— умение принимать себя и других не осуждая;

— умение осознавать свое эмоциональное состояние и эмоциональное состояние других, использовать адекватные языковые средства для выражения своего состояния, в том числе опираясь на примеры из литературных произведений, написанных на родном языке;

— сформированность навыков рефлексии, признание своего права на ошибку и такого же права другого человека; ***трудового воспитания:***

— установка на активное участие в решении практических задач (в рамках семьи, школы, города, края) технологической и социальной направленности, способность инициировать, планировать и самостоятельно выполнять такого рода деятельность;

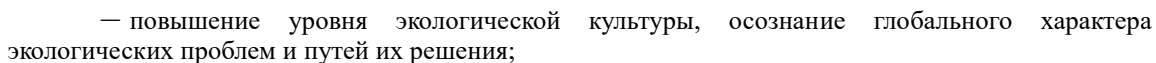
— интерес к практическому изучению профессий и труда различного рода, в том числе на основе применения изучаемого предметного знания и ознакомления с деятельностью филологов, журналистов, писателей; уважение к труду и результатам трудовой деятельности;

— осознанный выбор и построение индивидуальной траектории образования и жизненных планов с учетом личных и общественных интересов и потребностей;

— умение рассказать о своих планах на будущее; ***экологического воспитания:***

— ориентация на применение знаний из области социальных и естественных наук для решения задач в области окружающей среды, планирования поступков и оценки их возможных последствий для окружающей среды;

— умение точно, логично выражать свою точку зрения на экологические проблемы;

- активное неприятие действий, приносящих вред окружающей среде;

— готовность к участию в практической деятельности экологической направленности;
ценности научного познания:

— овладение языковой и читательской культурой, навыками чтения как средства познания мира;

— установка на осмысление опыта, наблюдений, поступков и стремление совершенствовать пути достижения индивидуального и коллективного благополучия;

личностные результаты, обеспечивающие адаптацию обучающегося к изменяющимся условиям социальной и природной среды:

— освоение обучающимися социального опыта, основных социальных ролей, норм и правил общественного поведения, форм социальной жизни в группах и сообществах, включая семью, группы, сформированные по профессиональной деятельности, а также в рамках социального взаимодействия с людьми из другой культурной среды;

— способность обучающихся к взаимодействию в условиях неопределенности, открытость опыту и знаниям других;

— способность действовать в условиях неопределенности, повышать уровень своей компетентности через практическую деятельность, в том числе умение учиться у других людей, получать в совместной деятельности новые знания, навыки и компетенции из опыта других;

— навык выявления и связывания образов, способность формировать новые знания, способность формулировать идеи, понятия, гипотезы об объектах и явлениях, в том числе ранее не известных, осознавать дефицит собственных знаний и компетенций, планировать свое развитие;

— умение оперировать основными понятиями, терминами и представлениями в области концепции устойчивого развития, анализировать и выявлять взаимосвязь природы, общества и экономики, оценивать свои действия с учетом влияния на окружающую среду, достижения целей и преодоления вызовов, возможных глобальных последствий;

— способность осознавать стрессовую ситуацию, оценивать происходящие изменения и их последствия, опираясь на жизненный, речевой и читательский опыт; воспринимать стрессовую ситуацию как вызов, требующий контрмер;

— оценивать ситуацию стресса, корректировать принимаемые решения и действия; формулировать и оценивать риски и последствия, формировать опыт, уметь находить позитивное в сложившейся ситуации; быть готовым действовать в отсутствие гарантий успеха.

В результате изучения предмета «Родной (башкирский) язык» в 5–9 классах обучающийся овладеет универсальными учебными **познавательными** действиями:

— выявлять и характеризовать существенные признаки языковых единиц, языковых явлений и процессов;

— устанавливать существенный признак классификации языковых единиц (явлений), основания для обобщения и сравнения, критерии проводимого анализа; классифицировать языковые единицы по существенному признаку;

— выявлять закономерности и противоречия в рассматриваемых фактах, данных и наблюдениях;

— предлагать критерии для выявления закономерностей и противоречий;

— выявлять дефицит информации, необходимой для решения поставленной учебной задачи;

— выявлять причинно-следственные связи при изучении языковых процессов; делать выводы с использованием дедуктивных и индуктивных умозаключений, умозаключений по аналогии, формулировать гипотезы о взаимосвязях;

— самостоятельно выбирать способ решения учебной задачи при работе с разными типами текстов, разными единицами языка, сравнивая варианты решения и выбирая оптимальный вариант с учетом самостоятельно выделенных критериев; **базовые исследовательские действия:**

— использовать вопросы как исследовательский инструмент познания в языковом образовании;

— формулировать вопросы, фиксирующие несоответствие между реальным и желательным состоянием ситуации, и самостоятельно устанавливать искомое и данное;

— формировать гипотезу об истинности собственных суждений и суждений других, аргументировать свою позицию, мнение;

— составлять алгоритм действий и использовать его для решения учебных задач;

— проводить по самостоятельно составленному плану небольшое исследование по установлению особенностей языковых единиц, процессов, причинно-следственных связей и зависимостей объектов между собой;

— оценивать на применимость и достоверность информацию, полученную в ходе лингвистического исследования (эксперимента);

— самостоятельно формулировать обобщения и выводы по результатам проведенного наблюдения, исследования;

— владеть инструментами оценки достоверности полученных выводов и обобщений;

— прогнозировать возможное дальнейшее развитие процессов, событий и их последствия в аналогичных или сходных ситуациях, а также выдвигать предположения об их развитии в новых условиях и контекстах; **работа с информацией:**

— применять различные методы, инструменты и запросы при поиске и отборе информации с учетом предложенной учебной задачи и заданных критериев;

— выбирать, анализировать, интерпретировать, обобщать и систематизировать информацию, представленную в текстах, таблицах, схемах;

— использовать различные виды аудирования и чтения для оценки текста с точки зрения достоверности и применимости содержащейся в нем информации и усвоения необходимой информации с целью решения учебных задач;

— использовать смысловое чтение для извлечения, обобщения и систематизации информации из одного или нескольких источников с учетом поставленных целей;

— находить сходные аргументы (подтверждающие или опровергающие одну и ту же идею, версию) в различных информационных источниках;

— самостоятельно выбирать оптимальную форму представления информации (текст, презентация, таблица, схема) и иллюстрировать решаемые задачи несложными схемами, диаграммами, иной графикой и их комбинациями в зависимости от коммуникативной установки;

- оценивать надежность информации по критериям, предложенным учителем или сформулированным самостоятельно;

- эффективно запоминать и систематизировать информацию.

В результате изучения предмета «Родной (башкирский) язык» в 5–9 классах обучающийся овладеет универсальными учебными **коммуникативными** действиями:

общение:

- воспринимать и формулировать суждения, выражать эмоции в соответствии с условиями и целями общения; выражать себя (свою точку зрения) в диалогах и дискуссиях, в устной монологической речи и в письменных текстах;

- распознавать невербальные средства общения, понимать значение социальных знаков;

- знать и распознавать предпосылки конфликтных ситуаций и смягчать конфликты, вести переговоры;

- понимать намерения других, проявлять уважительное отношение к собеседнику и в корректной форме формулировать свои возражения;

- в ходе диалога/дискуссии задавать вопросы по существу обсуждаемой темы и высказывать идеи, нацеленные на решение задачи и поддержание благожелательности общения;

- сопоставлять свои суждения с суждениями других участников диалога, обнаруживать различие и сходство позиций;

- публично представлять результаты проведенного языкового анализа, выполненного лингвистического эксперимента, исследования, проекта;

- самостоятельно выбирать формат выступления с учетом цели презентации и особенностей аудитории и в соответствии с ним составлять устные и письменные тексты с использованием иллюстративного материала; **совместная деятельность:**

- понимать и использовать преимущества командной и индивидуальной работы при решении конкретной проблемы, обосновывать необходимость применения групповых форм взаимодействия при решении поставленной задачи;

- принимать цель совместной деятельности, коллективно планировать и выполнять действия по ее достижению: распределять роли, договариваться, обсуждать процесс и результат совместной работы;

- уметь обобщать мнения нескольких людей, проявлять готовность руководить, выполнять поручения, подчиняться;

- планировать организацию совместной работы, определять свою роль (с учетом предпочтений и возможностей всех участников взаимодействия), распределять задачи между членами команды, участвовать в групповых формах работы (обсуждения, обмен мнениями, «мозговой штурм» и иные);

- выполнять свою часть работы, достигать качественный результат по своему направлению и координировать свои действия с действиями других членов команды;

- оценивать качество своего вклада в общий продукт по критериям, самостоятельно сформулированным участниками взаимодействия;

- сравнивать результаты с исходной задачей и вклад каждого члена команды в достижение результатов, разделять сферу ответственности и проявлять готовность к представлению отчета перед группой.

В результате изучения предмета «Родной (башкирский) язык» в 5–9 классах обучающийся овладеет универсальными учебными **регулятивными** действиями:

самоорганизация:

- выявлять проблемы для решения в учебных и жизненных ситуациях;

- ориентироваться в различных подходах к принятию решений (индивидуальное, принятие решения в группе, принятие решения группой);

- самостоятельно составлять алгоритм решения задачи (или его часть), выбирать способ решения учебной задачи с учетом имеющихся ресурсов и собственных возможностей, аргументировать предлагаемые варианты решений;

- самостоятельно составлять план действий, вносить необходимые коррективы в ходе его реализации;
- делать выбор и брать ответственность за решение; **самоконтроль:**
- владеть разными способами самоконтроля (в том числе речевого), самомотивации и рефлексии;
- давать адекватную оценку учебной ситуации и предлагать план ее изменения;
- предвидеть трудности, которые могут возникнуть при решении учебной задачи, и адаптировать решение к меняющимся обстоятельствам;
- объяснять причины достижения/недостижения результата деятельности;
- понимать причины коммуникативных неудач и уметь предупреждать их, давать оценку приобретенному речевому опыту и корректировать собственную речь с учетом целей и условий общения;
- оценивать соответствие результата цели и условиям общения; **эмоциональный интеллект:**
- развивать способность управлять собственными эмоциями и эмоциями других;
- выявлять и анализировать причины эмоций;
- понимать мотивы и намерения другого человека, анализируя речевую ситуацию;
- регулировать способ выражения собственных эмоций; **принятие себя и других:**
- осознанно относиться к другому человеку и его мнению;
- признавать свое и чужое право на ошибку;
- принимать себя и других не осуждая;
- проявлять открытость;
- осознавать невозможность контролировать все вокруг.

Предметные результаты

Основными предметными результатами изучения предмета «Родной (башкирский) язык» являются:

□ совершенствование видов речевой деятельности (слушание, чтения, говорения и письма), обеспечивающих эффективное взаимодействие с окружающими людьми в ситуациях формального и неформального межличностного и межкультурного общения;

□ понимание определяющей роли родного (башкирского) языка в развитии интеллектуальных и творческих способностей личности в процессе образования и самообразования;

□ использование коммуникативно-эстетических возможностей родного (башкирского) языка;

□ расширение и систематизацию научных знаний о родном (башкирском) языке; осознание взаимосвязи его уровней и единиц; освоение базовых понятий лингвистики, основных единиц и грамматических категорий родного (башкирского) языка;

□ формирование навыков проведения различных видов анализа слова (фонетического, морфемного, словообразовательного, лексического, морфологического), синтаксического анализа словосочетания и предложения, а также многоаспектного анализа текста;

□ обогащение активного и потенциального словарного запаса, расширение объема используемых в речи грамматических средств для свободного выражения мыслей и чувств на родном (башкирском) языке адекватно ситуации и стилю общения;

□ овладение основными стилистическими ресурсами лексики и фразеологии родного (башкирского) языка, основными нормами родного (башкирского) языка (орфоэпическими, лексическими, грамматическими, орфографическими, пунктуационными), нормами речевого этикета; приобретение опыта их использования в речевой практике при создании устных и письменных высказываний; стремление к речевому

☐ самосовершенствованию;

☐ формирование ответственности за языковую культуру как общечеловеческую ценность.

Предметные результаты по классам

5 класс

Обучающийся научится:

☐ осознавать богатство и выразительность башкирского языка, приводить примеры, свидетельствующие об этом;

☐ знать основные разделы лингвистики, основные единицы языка и речи (звук, морфема, слово, словосочетание, предложение);

☐ характеризовать различия между устной и письменной речью, диалогом и монологом, учитывать особенности видов речевой деятельности при решении практико-ориентированных учебных задач и в повседневной жизни;

☐ участвовать в диалоге/полилоге на лингвистические темы (в рамках изученного) и в диалоге на основе жизненных наблюдений;

☐ владеть различными видами аудирования: выборочным, ознакомительным, детальным — научно-учебных и художественных текстов различных функционально-смысловых типов речи;

☐ владеть различными видами чтения: просмотровым, ознакомительным, изучающим, поисковым; иметь общее представление о показателях хорошей и правильной речи;

☐ различать варианты орфоэпической и акцентологической нормы; употреблять слова с учётом произносительных вариантов орфоэпической нормы (в рамках изученного);

☐ различать ударение в именах существительных, именах прилагательных, глаголах (в рамках изученного); соблюдать нормы ударения в отдельных грамматических формах имён существительных, прилагательных, глаголов (в рамках изученного);

☐ определять роль звукописи в тексте;

☐ соблюдать нормы употребления синонимов, антонимов, омонимов (в рамках изученного); употреблять слова в соответствии с их лексическим значением и правилами лексической сочетаемости; употреблять имена существительные, прилагательные, глаголы с учётом стилистических норм современного башкирского языка;

☐ различать типичные речевые ошибки; выявлять и исправлять речевые ошибки в устной речи; различать типичные ошибки, связанные с нарушением грамматической нормы; выявлять и исправлять грамматические ошибки в устной и письменной речи;

☐ соблюдать этикетные формы и формулы обращения в официальной и неофициальной речевой ситуации; современные формулы обращения к незнакомому человеку; соблюдать принципы этикетного общения, лежащие в основе национального речевого этикета; соблюдать башкирскую этикетную вербальную и невербальную манеру общения;

☐ использовать толковые, орфоэпические словари, словари синонимов, антонимов, грамматические словари и справочники, в том числе мультимедийные; использовать орфографические словари и справочники по пунктуации;

☐ распознавать основные признаки текста; членить текст на композиционно-смысловые части (абзацы); распознавать средства связи предложений и частей текста (формы слова, однокоренные слова, синонимы, антонимы, личные местоимения, повтор слова); применять эти знания при создании собственного текста (устного и письменного);

☐ применять знание основных признаков текста (повествование, рассуждение) на практике;

☐ создавать тексты-повествования с опорой на жизненный и читательский опыт;

☐ владеть умениями информационной переработки прослушанного и прочитанного научно-учебного, художественного и научно-популярного текстов: составлять план (простой, сложный) с целью дальнейшего воспроизведения содержания текста в устной и письменной форме;

- ☐
- ☐ иметь общее представление об особенностях разговорной речи, функциональных стилей, языка художественной литературы;
- ☐ характеризовать звуки; понимать различие между звуком и буквой, характеризовать систему звуков;
- ☐ проводить фонетический анализ слов;
- ☐ использовать знания по фонетике, графике и орфоэпии в практике произношения и правописания слов;
- ☐ оперировать понятием «орфограмма» и различать буквенные и небуквенные орфограммы при проведении орфографического анализа слова;
- ☐ распознавать изученные орфограммы;
- ☐ применять знания по орфографии в практике правописания (в том числе применять знание о правописании разделительных ь и ъ);
- ☐ объяснять лексическое значение слова разными способами (подбор однокоренных слов; подбор синонимов и антонимов; определение значения слова по контексту, с помощью толкового словаря);
 - ☐ распознавать однозначные и многозначные слова, различать прямое и переносное значения слова;
- ☐ распознавать синонимы, антонимы, омонимы; различать многозначные слова и омонимы; уметь правильно употреблять словапаронимы;
- ☐ характеризовать тематические группы слов, родовые и видовые понятия;
- ☐ проводить лексический анализ слов (в рамках изученного). Уметь пользоваться лексическими словарями (толковым словарём, словарями синонимов, антонимов, омонимов, паронимов);
- ☐ характеризовать морфему как минимальную значимую единицу языка;
- ☐ распознавать морфемы в слове, выделять основу слова;
- ☐ находить чередование звуков в морфемах (в том числе чередование гласных с нулём звука);
- ☐ проводить морфемный анализ слов;
- ☐ применять знания о частях речи как лексико-грамматических разрядах слов, о грамматическом значении слова, о системе частей речи в башкирском языке для решения практико-ориентированных учебных задач;
- ☐ распознавать имена существительные, имена прилагательные, глаголы;
- ☐ проводить морфологический анализ имён существительных, частичный морфологический анализ имён прилагательных, глаголов;
- ☐ применять знания по морфологии при выполнении языкового анализа различных видов и в речевой практике;
- ☐ применять нормы правописания имен существительных, имен прилагательных и глаголов с изученными орфограммами;
 - ☐ определять общее грамматическое значение, морфологические признаки и синтаксические функции имени существительного; объяснять его роль в речи;
- ☐ определять лексико-грамматические разряды имён существительных;
- ☐ проводить морфологический анализ имён существительных, соблюдать нормы словоизменения, произношения имён существительных, постановки в них ударения;
- ☐ применять нормы правописания собственных имён существительных, сокращённых имен существительных;

- ☐
- ☐ определять общее грамматическое значение, морфологические признаки и синтаксические функции имени прилагательного; объяснять его роль в речи;
- ☐ проводить частичный морфологический анализ имён прилагательных (в рамках изученного);
- ☐ применять нормы правописания имён прилагательных с изученными орфограммами;
- ☐ определять общее грамматическое значение, морфологические признаки и синтаксические функции глагола; объяснять его роль в словосочетании и предложении, а также в речи;
- ☐ правильно употреблять глаголы в прошедшем, настоящем, будущем временах;
- ☐ правильно употреблять глаголы в изъявительном, повелительном, условном, желательном наклонениях;
- ☐ применять нормы правописания глаголов с изученными орфограммами, проводить частичный морфологический анализ глаголов (в рамках изученного);
- ☐ распознавать единицы синтаксиса (словосочетание и предложение); проводить синтаксический анализ словосочетаний и простых предложений; проводить пунктуационный анализ простых осложнённых и сложных предложений (в рамках изученного); применять знания по синтаксису и пунктуации при выполнении языкового анализа различных видов и в речевой практике;
- ☐ распознавать словосочетания по морфологическим свойствам главного слова; простые неосложнённые предложения; простые предложения; распознавать предложения по цели высказывания (повествовательные, побудительные, вопросительные), эмоциональной окраске (восклицательные и невосклицательные), количеству грамматических основ (простые и сложные), наличию второстепенных членов (распространённые и нераспространённые); определять главные (грамматическую основу) и второстепенные члены предложения; морфологические средства выражения второстепенных членов предложения (в рамках изученного);
- ☐ распознавать в предложении обращение. Расставлять знаки препинания в предложениях с обращением;
- ☐ соблюдать на письме пунктуационные нормы при постановке знаков препинания в предложениях с однородными членами, связанными бессоюзной связью, одиночным союзом *и*, союзами *а*, *но*, *однако*, *зато*, *да* (в значении *и*), *да* (в значении *но*); с обобщающим словом при однородных членах; с обращением; в предложениях с прямой речью; в сложных предложениях, состоящих из частей, связанных бессоюзной связью и союзами *и*, *но*, *а*, *однако*, *зато*, *да*; оформлять на письме диалог;
- ☐ проводить синтаксический анализ предложений (в рамках изученного).

6 класс

Обучающийся научится:

- ☐ характеризовать функции башкирского языка как государственного языка Республики Башкортостан;
- ☐ иметь представление о башкирском литературном языке;
- ☐ создавать устные монологические высказывания на основе жизненных наблюдений, чтения научно-учебной, художественной и научнопопулярной литературы (монолог-описание, монолог-повествование, монолог-рассуждение); выступать с сообщением на лингвистическую тему;
- ☐ участвовать в диалоге (побуждение к действию, обмен мнениями);
- ☐ соблюдать нормы ударения в отдельных грамматических формах имён существительных, имён прилагательных; глаголов (в рамках изученного); различать варианты орфоэпической и акцентологической нормы; употреблять слова с учётом произносительных вариантов современной орфоэпической нормы;
- ☐ соблюдать нормы ударения в отдельных грамматических формах имён существительных, имён прилагательных; глаголов (в рамках изученного);
- ☐ различать варианты орфоэпической и акцентологической нормы;

-
- употреблять слова с учётом произносительных вариантов современной орфоэпической нормы;
- употреблять имена существительные, имена прилагательные, глагол, местоимения, числительные, наречия, причастия, деепричастия и служебные части речи в соответствии с нормами современного башкирского литературного языка (в рамках изученного);
- соблюдать нормы ударения в вопросительных местоимениях, в усилительных частицах, в вопросительных местоимениях;
- соблюдать нормы ударения в глаголах, причастиях, деепричастиях, наречиях; употреблять служебные части речи в соответствии с их значением и стилистическими особенностями; соблюдать нормы правописания служебных частей речи;
- выявлять, анализировать и исправлять типичные речевые ошибки в устной и письменной речи;
- анализировать и оценивать с точки зрения норм современного башкирского литературного языка чужую и собственную речь (в рамках изученного); корректировать свою речь с учётом её соответствия основным нормам современного литературного языка;
- соблюдать башкирскую этикетную вербальную и невербальную манеру общения; использовать принципы этикетного общения, лежащие в основе национального башкирского речевого этикета; этикетные формулы начала и конца общения, похвалы и комплимента, благодарности, сочувствия, утешения и т. д.;
- анализировать текст с точки зрения его соответствия основным признакам; с точки зрения его принадлежности к функционально-смысловому типу речи;
- характеризовать тексты различных функционально-смысловых типов речи; характеризовать особенности описания как типа речи (описание внешности человека, помещения, природы, местности, действий);
- выявлять средства связи предложений в тексте, в том числе притяжательные и указательные местоимения, видо-временную соотнесённость глагольных форм;
- применять знания о функционально-смысловых типах речи при выполнении анализа различных видов и в речевой практике; использовать знание основных признаков текста в практике создания собственного текста;
- проводить смысловой анализ текста, его композиционных особенностей, определять количество микротем и абзацев; создавать тексты различных функционально-смысловых типов речи (повествование, описание внешности человека, помещения, природы, местности, действий);
- владеть умениями информационной переработки текста: составлять план прочитанного текста (простой, сложный; назывной, вопросный) с целью дальнейшего воспроизведения содержания текста в устной и письменной форме; выделять главную и второстепенную информацию в прослушанном и прочитанном тексте; извлекать информацию из различных источников, в том числе из лингвистических словарей и справочной литературы, и использовать её в учебной деятельности;
- характеризовать особенности официально-делового стиля речи, научного стиля речи; перечислять требования к составлению словарной статьи и научного сообщения; анализировать тексты разных функциональных разновидностей языка и жанров (рассказ; заявление, расписка; словарная статья, научное сообщение);
- применять знания об официально-деловом и научном стиле при выполнении языкового анализа различных видов и в речевой практике;
- различать слова с точки зрения их происхождения: исконно башкирские и заимствованные слова; различать слова с точки зрения их принадлежности к активному или пассивному запасу: неологизмы, устаревшие слова (историзмы и архаизмы); различать слова с точки зрения сферы их употребления:

- ☐ общеупотребительные слова и слова ограниченной сферы употребления (диалектизмы, термины, профессионализмы, жаргонизмы); определять стилистическую окраску слова;
- ☐ распознавать в тексте фразеологизмы, уметь определять их значения; характеризовать ситуацию употребления фразеологизма;
- ☐ определять крылатые слова и афоризмы; осуществлять выбор лексических средств в соответствии с речевой ситуацией; пользоваться словарями иностранных слов, устаревших слов; оценивать свою и чужую речь с точки зрения точного, уместного и выразительного словоупотребления; использовать толковые словари;
- ☐ распознавать формообразующие и словообразующие морфемы в слове; выделять производящую основу;
- ☐ определять способы словообразования; проводить морфемный и словообразовательный анализ слов; применять знания по морфемике и словообразованию при выполнении языкового анализа различных видов;
- ☐ соблюдать нормы словообразования имён прилагательных;
- ☐ распознавать изученные орфограммы; проводить орфографический анализ слов; применять знания по орфографии в практике правописания;
- ☐ соблюдать нормы правописания сложных и сложносокращённых слов;
- ☐ характеризовать особенности словообразования имён существительных;
- ☐ соблюдать нормы произношения, постановки ударения (в рамках изученного), словоизменения имён существительных;
- ☐ различать качественные, относительные и притяжательные имена прилагательные, степени сравнения качественных имен прилагательных;
- ☐ соблюдать нормы словообразования имен прилагательных; нормы произношения имен прилагательных, нормы ударения (в рамках изученного);
- ☐ распознавать числительные; определять общее грамматическое значение имени числительного; различать разряды имён числительных по значению, по строению;
- ☐ склонять числительные и характеризовать особенности склонения, словообразования и синтаксических функций числительных; характеризовать роль имён числительных в речи, особенности употребления в научных текстах, деловой речи;
- ☐ правильно употреблять собирательные имена числительные; соблюдать нормы правописания имён числительных;
- ☐ распознавать местоимения; определять общее грамматическое значение; различать разряды местоимений; уметь склонять местоимения; характеризовать особенности их склонения, словообразования, синтаксических функций, роли в речи;
- ☐ правильно употреблять местоимения в соответствии с требованиями башкирского речевого этикета, в том числе местоимения 3-го лица в соответствии со смыслом предшествующего текста (устранение двусмысленности, неточности); соблюдать нормы правописания местоимений;
- ☐ распознавать переходные и непереходные глаголы; разноспрягаемые глаголы; определять наклонение глагола, значение глаголов в изъявительном, условном и повелительном наклонении; различать безличные и личные глаголы; использовать личные глаголы в безличном значении;
- ☐ распознавать инфинитив, имя действия, причастия и деепричастия, наречия, служебные слова (предлоги, союзы, частицы), модальные слова, междометия, звукоподражательные слова и проводить их морфологический анализ; определять общее грамматическое значение, морфологические признаки, синтаксические функции;
- ☐ характеризовать инфинитив как особую группу слов;

- ☐
- ☐ характеризовать имя действия как особую группу слов;
- ☐ характеризовать причастия как особую группу слов;
- ☐ определять признаки глагола и имени прилагательного в причастии;
- ☐ распознавать причастия настоящего и прошедшего времени, действительные и страдательные причастия; склонять причастия;
- ☐ проводить морфологический анализ причастий, применять это умение в речевой практике;
- ☐ составлять словосочетания с причастием в роли зависимого слова;
- ☐ определять роль причастия в предложении;
- ☐ уместно использовать причастия в речи;
- ☐ характеризовать деепричастия как особую группу слов;
- ☐ определять признаки глагола и наречия в деепричастии;
- ☐ проводить морфологический анализ деепричастий, применять это умение в речевой практике;
- ☐ определять роль деепричастия в предложении;
- ☐ уместно использовать деепричастия в речи;
- ☐ правильно строить предложения с деепричастиями;
- ☐ правильно расставлять знаки препинания в предложениях с деепричастием;
- ☐ распознавать наречия в речи; определять общее грамматическое значение наречий; различать разряды наречий по значению; характеризовать особенности словообразования наречий, их синтаксических свойств, роли в речи;
- ☐ проводить морфологический анализ наречий, применять это умение в речевой практике;
- ☐ соблюдать нормы образования степеней сравнения наречий, произношения наречий;
- ☐ давать общую характеристику служебных частей речи; объяснять их отличия от самостоятельных частей речи;
- ☐ характеризовать послелог как служебную часть речи; различать производные и непроизводные предлоги, простые и составные послелоги; употреблять послелоги в речи в соответствии с их значением и стилистическими особенностями; соблюдать нормы правописания производных послелогов;
- ☐ проводить морфологический анализ послелогов, применять это умение при выполнении языкового анализа различных видов и в речевой практике;
- ☐ характеризовать союз как служебную часть речи; различать разряды союзов по значению, по строению; объяснять роль союзов в тексте, в том числе как средств связи однородных членов предложения и частей сложного предложения;
- ☐ употреблять союзы в речи в соответствии с их значением и стилистическими особенностями; соблюдать нормы правописания союзов, постановки знаков препинания в сложных союзных предложениях, постановки знаков препинания в предложениях с союзом *и*;
- ☐ проводить морфологический анализ союзов, применять это умение в речевой практике;
- ☐ характеризовать частицу как служебную часть речи; различать разряды частиц по значению, по составу; объяснять роль частиц в передаче различных оттенков значения в слове и тексте, в образовании форм глагола; понимать интонационные особенности предложений с частицами;
- ☐ употреблять частицы в речи в соответствии с их значением и стилистической окраской; соблюдать нормы правописания частиц;
- ☐

☐ характеризовать модальные слова как особую группу слов, различать группы модальных слов по значению; объяснять роль модальных слов в речи; характеризовать особенности модальных слов и их употребление в разговорной речи, в художественной литературе;

проводить морфологический анализ модальных слов; применять это умение в речевой практике;

☐ характеризовать междометия как особую группу слов, различать группы междометий по значению; объяснять роль междометий в речи. Характеризовать особенности звукоподражательных слов и их употребление в разговорной речи, в художественной литературе;

☐ проводить морфологический анализ междометий; применять это умение в речевой практике;

☐ соблюдать пунктуационные нормы оформления предложений с междометиями.

7 класс

Обучающийся научится:

☐ осознавать роль родного языка в жизни человека, государства, общества;

☐ понимать взаимосвязь языка, культуры и истории народа, приводить соответствующие примеры;

☐ соблюдать в речи нормы современного башкирского литературного языка;

☐ строить монолог-описание, монолог-рассуждение, монолог-повествование (повторение);

☐ создавать устные монологические высказывания на основе наблюдений, личных впечатлений, чтения научно-учебной, художественной и научно-популярной литературы (монолог-описание, монолог-рассуждение, монолог-повествование); выступать с научным сообщением;

☐ различать виды диалога (побуждение к действию, обмен мнениями, запрос информации, сообщение информации);

употреблять слова в соответствии с их лексическим значением и требованием лексической сочетаемости; соблюдать нормы употребления паронимов;

☐ анализировать и различать типичные грамматические ошибки (в рамках изученного);

☐ корректировать устную и письменную речь с учётом её соответствия основным нормам современного литературного языка;

☐ корректировать устную и письменную речь с учётом её соответствия основным нормам современного литературного языка;

☐ употреблять слова с учётом вариантов современных орфоэпических, грамматических и стилистических норм;

☐ различать ударные и безударные гласные; определять логическое ударение (повторение);

☐ учитывать в своей речи основные лексические нормы современного башкирского литературного языка (повторение);

☐ распознавать типичные ошибки согласования и управления в башкирском языке; редактировать предложения с целью исправления синтаксических грамматических ошибок;

☐ соблюдать синтаксические нормы современного башкирского литературного языка;

☐ понимать особенности употребления сложносочинённых, сложноподчинённых и бессоюзных предложений в речи;

☐ понимать основные нормы построения словосочетаний, односоставных, двусоставных, предложений с однородными членами, предложений с обращениями, предложений с вводными словами и с вводными предложениями, предложений с обособленными членами;

☐ использовать принципы этикетного общения, лежащие в основе национального башкирского речевого этикета (запрет на употребление грубых слов, выражений, фраз; исключение категоричности в разговоре и т. д.); соблюдать нормы башкирского невербального этикета;

- ☐
- ☐ анализировать и оценивать с точки зрения норм современного башкирского литературного языка чужую и собственную речь;
- ☐ использовать принципы этикетного общения, лежащие в основе национального башкирского речевого этикета (запрет на употребление грубых слов, выражений, фраз; исключение категоричности в разговоре и т. д.); соблюдать нормы башкирского невербального этикета;
- ☐ использовать толковые, орфоэпические словари, словари синонимов, антонимов; грамматические словари и справочники, в том числе мультимедийные; использовать орфографические словари и справочники по пунктуации;
- ☐ анализировать текст с точки зрения его соответствия основным признакам; выявлять его структуру, особенности абзачного членения, языковые средства выразительности в тексте: фонетические (звукопись), словообразовательные, лексические;
- ☐ владеть умениями информационной переработки текста: составлять план прочитанного текста (простой, сложный; назывной, вопросный, тезисный) с целью дальнейшего воспроизведения содержания текста в устной и письменной форме; выделять главную и второстепенную информацию в тексте; передавать содержание текста с изменением лица рассказчика; использовать способы информационной переработки текста; извлекать информацию из различных источников, в том числе из лингвистических словарей и справочной литературы, и использовать её в учебной деятельности;
- ☐ характеризовать особенности публицистического стиля (в том числе сферу употребления, функции), употребления языковых средств выразительности в текстах публицистического стиля, нормы построения текстов публицистического стиля, особенности жанров (интервью, репортаж, заметка);
- ☐ создавать тексты публицистического стиля в жанре репортажа, заметки, интервью; оформлять деловые бумаги (инструкция);
- ☐ владеть нормами построения текстов публицистического стиля;
- ☐ характеризовать особенности официально-делового стиля (в том числе сферу употребления, функции, языковые особенности), особенности жанра инструкции;
- ☐ применять знания о функциональных разновидностях языка при выполнении языкового анализа различных видов и в речевой практике;
- ☐ иметь представление о синтаксисе как разделе лингвистики;
- ☐ распознавать словосочетание и предложение как единицы синтаксиса (повторение);
- ☐ различать функции изученных знаков препинания;
- ☐ распознавать словосочетания по морфологическим свойствам главного слова: именные, глагольные, наречные; определять типы подчинительной связи слов в словосочетании: согласование, управление, примыкание; выявлять грамматическую синонимию словосочетаний;
- ☐ применять в речевой практике нормы построения словосочетаний;
- ☐ характеризовать основные признаки предложения, средства оформления предложения в устной и письменной речи; различать функции знаков препинания;
- ☐ распознавать предложения по цели высказывания, эмоциональной окраске, характеризовать их интонационные и смысловые особенности, языковые формы выражения побуждения в побудительных предложениях; использовать в текстах публицистического стиля риторическое восклицание, вопросно-ответную форму изложения (повторение);
- ☐ распознавать предложения по количеству грамматических основ; различать способы выражения подлежащего, виды сказуемого и способы его выражения; применять нормы построения простого предложения, использования инверсии; применять нормы согласования сказуемого с подлежащим; применять нормы постановки тире между подлежащим и сказуемым;

□

характеризовать признаки однородных членов предложения, средства их связи (союзная и бессоюзная связь); различать однородные и неоднородные определения; находить обобщающие слова при однородных членах; понимать особенности употребления в речи сочетаний однородных членов разных типов;

□

применять нормы постановки знаков препинания в предложениях с однородными членами; нормы постановки знаков препинания в предложениях с обобщающим словом при однородных членах; распознавать простые неосложнённые предложения, в том числе предложения с неоднородными определениями; простые предложения, осложнённые однородными членами, включая предложения с обобщающим словом при однородных членах;

□

различать группы вводных слов по значению, понимать особенности употребления предложений с обращениями в речи;

□

знать нормы постановки знаков препинания при вводных словах и вводных предложениях;

□

различать группы вводных слов по значению, различать вводные предложения; понимать особенности употребления предложений с вводными словами, вводными предложениями в речи, понимать их функции;

□

применять нормы построения предложений с вводными словами и предложениями;

□

различать виды обособленных членов предложения (обособленные приложения, определения, дополнения, обстоятельства) и ставить знаки препинания при них;

□

распознавать сложные предложения с прямой речью и косвенной речью (в рамках изученного);

□

правильно расставлять знаки препинания в предложениях с прямой и косвенной речью;

8 класс

Обучающийся научится:

□

иметь представление о башкирском языке как одном тюркских языков;

□

создавать устные монологические высказывания на основе жизненных наблюдений, личных впечатлений, чтения научно-учебной, художественной, научно-популярной и публицистической литературы (монолог-описание, монолог-рассуждение, монолог-повествование); выступать с научным сообщением;

□

понимать содержание прослушанных и прочитанных научноучебных, художественных, публицистических текстов различных функционально-смысловых типов: подробно, сжато и выборочно передавать в устной и письменной форме содержание прослушанных и прочитанных научно-учебных, художественных, публицистических текстов различных функционально-смысловых типов речи;

□

осуществлять выбор языковых средств для создания высказывания в соответствии с целью, темой и коммуникативным замыслом;

□

различать варианты орфоэпической и акцентологической нормы; употреблять слова с учётом произносительных и стилистических вариантов современной орфоэпической нормы;

□

иметь представление об активных процессах современного башкирского языка в области произношения и ударения (в рамках изученного);

□

употреблять слова в соответствии с их лексическим значением и требованием лексической сочетаемости; соблюдать нормы употребления синонимов, антонимов, омонимов, паронимов;

□

корректно употреблять термины в текстах учебно-научного стиля, в публицистических и художественных текстах (в рамках изученного);

□

анализировать типичные речевые ошибки, связанные с употреблением терминов (в рамках изученного);

□

анализировать и оценивать с точки зрения норм современного башкирского литературного языка чужую и собственную речь; корректировать речь с учётом её соответствия основным нормам современного литературного языка;

□

редактировать предложения с целью исправления синтаксических грамматических ошибок;

□

понимать особенности употребления сложносочинённых, сложноподчинённых и бессоюзных предложений в речи;

-
- понимать основные нормы построения сложносочинённого, сложноподчинённых и бессоюзных предложений;
- использовать при общении в интернет-среде этикетные формы и устойчивые формулы, принципы этикетного общения, лежащие в основе национального башкирского речевого этикета; соблюдать нормы башкирского этикетного речевого поведения в ситуациях делового общения;
- характеризовать и оценивать активные процессы в речевом этикете (в рамках изученного); использовать приёмы, помогающие противостоять речевой агрессии; соблюдать башкирскую этикетную вербальную и невербальную культуру общения;
- использовать толковые, орфоэпические словари, словари синонимов, антонимов, паронимов; грамматические словари и справочники, в том числе мультимедийные; использовать орфографические словари и справочники по пунктуации;
- анализировать текст с точки зрения его соответствия основным признакам: наличия темы, главной мысли, грамматической связи предложений, цельности и относительной законченности; указывать способы и средства связи предложений в тексте; анализировать текст с точки зрения его принадлежности к функционально-смысловому типу речи; анализировать языковые средства выразительности в тексте (фонетические, словообразовательные, лексические, морфологические);
- распознавать тексты разных функционально-смысловых типов речи: (повествование, описание, рассуждение) (повторение); анализировать тексты разных функциональных разновидностей языка и жанров; применять эти знания при выполнении языкового анализа различных видов и в речевой практике;
- владеть умениями информационной переработки текста: создавать тезисы, конспект; извлекать информацию из различных источников, в том числе из лингвистических словарей и справочной литературы, и использовать её в учебной деятельности;
- представлять сообщение на заданную тему в виде презентации;
- характеризовать особенности официально-делового стиля (заявление, объяснительная записка, автобиография, характеристика) и научного стиля, основных жанров научного стиля (реферат, доклад на научную тему), выявлять сочетание различных функциональных разновидностей языка в тексте, средства связи предложений в тексте;
- создавать тексты официально-делового стиля (заявление, объяснительная записка, автобиография, характеристика), публицистических жанров; оформлять деловые бумаги;
- осуществлять выбор языковых средств для создания высказывания в соответствии с целью, темой и коммуникативным замыслом;
- классифицировать типы сложных предложений;
- выявлять основные средства синтаксической связи между частями сложного предложения;
- распознавать сложные предложения с разными видами связи, бессоюзные и союзные предложения (сложносочинённые и сложноподчинённые);
характеризовать сложносочинённое предложение, его строение, смысловое, структурное и интонационное единство частей;
- выявлять смысловые отношения между частями сложносочинённого предложения, интонационные особенности сложносочинённых предложений с разными типами смысловых отношений между частями;
- понимать особенности употребления сложносочинённых предложений в речи;
- понимать основные нормы построения сложносочинённого предложения;
- понимать явления грамматической синонимии сложносочинённых предложений и простых предложений с однородными членами; использовать соответствующие конструкции в речи;
- проводить синтаксический и пунктуационный анализ сложносочинённых предложений;
- применять нормы постановки знаков препинания в сложносочинённых предложениях;

- ☐
- ☐ распознавать сложноподчинённые предложения, выделять главную и придаточную части, средства связи частей предложения;
- ☐ различать подчинительные союзы и союзные слова;
- ☐ различать виды сложноподчинённых предложений по характеру смысловых отношений между главной и придаточной частями, структуре, синтаксическим средствам связи, выявлять особенности их строения;
- ☐ выявлять сложноподчинённые предложения с несколькими придаточными, сложноподчинённые предложения с придаточной частью определительной, изъяснительной и обстоятельственной (места, времени, причины, образа действия, меры и степени, сравнения, условия, уступки, следствия, цели);
- ☐ выявлять однородное, неоднородное и последовательное подчинение придаточных частей;
- ☐ понимать явления грамматической синонимии сложноподчинённых предложений и простых предложений с обособленными членами; использовать соответствующие конструкции в речи;
- ☐ понимать основные нормы построения сложноподчинённого предложения, особенности употребления сложноподчинённых предложений в речи;
- ☐ проводить синтаксический и пунктуационный анализ сложноподчинённых предложений;
- ☐ применять нормы построения сложноподчинённых предложений и постановки знаков препинания в них;
- ☐ характеризовать смысловые отношения между частями бессоюзного сложного предложения, интонационное и пунктуационное выражение этих отношений;
- ☐ понимать основные грамматические нормы построения бессоюзного сложного предложения, особенности употребления бессоюзных сложных предложений в речи;
- ☐ проводить синтаксический и пунктуационный анализ бессоюзных сложных предложений;
- ☐ выявлять грамматическую синонимию бессоюзных сложных предложений и союзных сложных предложений, использовать соответствующие конструкции в речи; применять нормы постановки знаков препинания в бессоюзных сложных предложениях.

9 класс

Обучающийся научится:

- ☐ характеризовать язык как развивающееся явление (в рамках изученного); объяснять причины изменений, происходящих в языке на современном этапе его развития;
- ☐ осознавать роль башкирского языка в жизни человека, общества;
- ☐ использовать диалектные названия предметов быта, определять значения слов, понятий, не свойственных литературному языку и несущих информацию о способах ведения хозяйства, особенностях семейного уклада, обрядах, обычаях, народном календаре и др.;
- ☐ выявлять и характеризовать различия между литературным языком и диалектами;
- ☐ объяснять национально-культурное своеобразие диалектизмов (в рамках изученного);
- ☐ сравнивать наименования предметов и явлений окружающего мира в диалектах и литературном языке, комментировать использование диалектных слов в художественной литературе;
- ☐ создавать устные монологические высказывания на основе наблюдений, личных впечатлений, чтения научно-учебной, художественной и научно-популярной литературы: монолог-сообщение, монолог-описание, монолог-рассуждение, монолог-повествование; выступать с научным сообщением;

☐ участвовать в диалогическом и полилогическом общении (побуждение к действию, обмен мнениями, запрос информации, сообщение информации) на бытовые, научно-учебные (в том числе лингвистические) темы;

☐ осуществлять выбор языковых средств для создания высказывания в соответствии с целью, темой и коммуникативным замыслом;

☐ понимать и характеризовать активные процессы в области произношения и ударения (в рамках изученного); способы фиксации произносительных норм в современных орфоэпических словарях (повторение); различать варианты орфоэпической и акцентологической нормы; соблюдать нормы произношения и ударения в отдельных грамматических формах самостоятельных частей речи (в рамках изученного); употреблять слова с учётом произносительных вариантов современной орфоэпической нормы;

☐ употреблять слова в соответствии с их лексическим значением и требованием лексической сочетаемости (в рамках изученного); опознавать частотные примеры тавтологии и плеоназма;

☐ различать термины в публицистическом, научном, разговорно-бытовом, художественном, официально-деловом стиле;

☐ соблюдать синтаксические нормы современного башкирского литературного языка: построение словосочетаний, построение простых предложений, сложных предложений разных видов (повторение);

☐ анализировать и оценивать с точки зрения норм, вариантов норм современного башкирского литературного языка чужую и собственную речь; корректировать речь с учётом её соответствия основным нормам и вариантам норм современного литературного языка;

☐ использовать при общении в интернет-среде этикетные формы и устойчивые формулы, принципы этикетного общения, лежащие в основе национального башкирского речевого этикета; соблюдать нормы башкирского этикетного речевого поведения в ситуациях делового общения;

☐ распознавать основные признаки текста; членить текст на композиционно-смысловые части (абзацы); распознавать средства связи предложений и частей текста (формы слова, однокоренные слова, синонимы, антонимы, личные местоимения, повтор слова); применять эти знания при создании собственного текста (устного и письменного);

☐ распознавать тексты разных функционально-смысловых типов речи: (повествование, описание, рассуждение) (повторение); анализировать тексты

разных функциональных разновидностей языка и жанров; применять эти знания при выполнении языкового анализа различных видов и в речевой практике;

☐ владеть умениями информационной переработки текста: выделять главную и второстепенную информацию в тексте; извлекать информацию из различных источников, в том числе из лингвистических словарей и справочной литературы, и использовать её в учебной деятельности;

☐ представлять сообщение на заданную тему в виде презентации; представлять содержание прослушанного или прочитанного научно-учебного текста в виде таблицы, схемы; представлять содержание таблицы, схемы в виде текста;

☐ характеризовать сферу употребления, функции, типичные ситуации речевого общения, задачи речи, языковые средства, характерные для научного стиля; основные особенности языка художественной литературы; особенности сочетания элементов разговорной речи и разных функциональных стилей в художественном произведении;

☐ характеризовать разные функционально-смысловые типы речи, понимать особенности их сочетания в пределах одного текста; понимать особенности употребления языковых средств выразительности в текстах, принадлежащих к различным функционально-смысловым типам речи, функциональным разновидностям языка;

использовать при создании собственного текста нормы построения текстов, принадлежащих к различным функционально-смысловым типам речи, функциональным разновидностям языка, нормы составления тезисов, конспекта, написания реферата;

☐ составлять тезисы, конспект, писать рецензию, реферат;

- ☐ оценивать чужие и собственные речевые высказывания разной функциональной направленности с точки зрения соответствия их коммуникативным требованиям и языковой правильности; исправлять речевые недостатки, редактировать текст;
- ☐ выявлять отличительные особенности языка художественной литературы в сравнении с другими функциональными разновидностями языка;
- ☐ понимать смысловозначительную функцию звука речи в слове; приводить примеры; распознавать звуки речи по заданным характеристикам; определять звуковой состав слова;
- ☐ классифицировать звуки по заданным признакам;
- ☐ различать ударные и безударные гласные, звонкие и глухие, твёрдые и мягкие согласные;
- ☐ объяснять с помощью элементов транскрипции особенности произношения и написания слов;
- ☐ сравнивать звуковой и буквенный состав слова;
- ☐ членить слова на слоги и правильно переносить слова со строки на строку;
- ☐ определять место ударного слога, наблюдать за перемещением ударения при изменении формы слова;
- ☐ оперировать понятием «орфограмма» и различать буквенные и небуквенные орфограммы при проведении орфографического анализа слова; распознавать изученные орфограммы; применять знания по орфографии в практике правописания;
- ☐ объяснять лексическое значение слова разными способами (подбор однокоренных слов; подбор синонимов и антонимов; определение значения слова по контексту, с помощью толкового словаря); распознавать однозначные и многозначные слова, различать прямое и переносное значения слова;
- ☐ сравнивать прямое и переносное значения слова по заданному признаку; распознавать синонимы, антонимы, омонимы; различать многозначные слова и омонимы (обобщение);
- ☐ проводить лексический анализ слов; находить необходимую информацию в лексических словарях разных видов (толковые словари, словари синонимов, антонимов, омонимов) и использовать её;
- ☐ анализировать и характеризовать особенности грамматического значения слова в отличие от лексического;
- ☐ распознавать самостоятельные части речи и их формы (в рамках изученного);
- ☐ применять знания о части речи как лексико-грамматическом разряде слов, о грамматическом значении слова, о системе частей речи в башкирском языке для решения практико-ориентированных учебных задач; распознавать части речи;
- ☐ применять знания по морфологии при выполнении языкового анализа различных видов и в речевой практике;
- ☐ характеризовать особенности словообразования имён существительных; проводить орфоэпический анализ имён существительных; анализировать особенности словоизменения имён существительных;
- ☐ распознавать качественные, относительные и притяжательные имена прилагательные, степени сравнения качественных имён прилагательных;
- ☐ распознавать местоимения; определять общее грамматическое значение местоимения;
- ☐ различать разряды местоимений; характеризовать особенности склонения местоимений, словообразования местоимений, синтаксических функций местоимений, роли в речи;
- ☐ распознавать переходные и непереходные, возвратные и невозвратные глаголы; определять наклонение глагола, значение глаголов в изъявительном, условном и повелительном наклонении; определять роль глагола в словосочетании и предложении, в речи;
- ☐ определять функции знаков препинания;
- ☐

- ☐ выделять словосочетания из предложения, распознавать словосочетания по морфологическим свойствам главного слова (именные, глагольные, наречные);
- ☐ определять средства связи слов в словосочетании;
- ☐ определять нарушения норм сочетания слов в составе словосочетания.

5 КЛАСС (68 СӘҒӘТ)

Тематик блок, тема	Төп йөкмәтке	Укыусылар эшмәкәрлегенә төп төрҙәре
ТЕЛ ТУРАҒЫНДА ДӨЙӨМ ТӨШӨНСӨ (1 сәғәт)		
Лингвистика тел тураһында фән. Башкорт теленең байлығы һәм тасуирлығы (1с)	Башкорт теленең байлығы һәм тасуирлығы. Лингвистика тел тураһындағы фән. Башкорт теленең лексик һәм фразеологик байлығы (киң һүҙлек байлығы, күп мәғәнәле һүҙҙәрҙең булуы, һүҙҙәрҙең күсмә мәғәнә системаһының үсеше, нығынған һүзбәйләнештәр, мәкәл һәм әйтеждәр)	Һүҙҙең лексик мәғәнәһен төрлө ысулдар менән аңлатыу. Бер һәм күп мәғәнәле, тура һәм күсмә мәғәнәле һүҙҙәргә капма-каршы куйыу; синонимик рәттәргә доминанта; антоним һәм омонимдарҙы парларға табыу. Фразеологияның төп аңлатмаларын аңлау. Фразеологик берәмектәрҙең билдәләренә карап таныу. Фразеологик берәмектәрҙе айыра белеү. Телмәрҙә уларҙы урынлы кулланыу. Телмәрҙә һүрәтләү сараларын һәм фразеологизмдар кулланыуҙы күҙәтеү. Төрлө типтағы лингвистик һүҙлектәрҙән (аңлатмалы һүҙлек, синоним, антоним, фразеологик һ.б.) кәрәкле мәғлүмәтте һайлап алыу һәм төрлө эшмәкәрлек төрҙәрендә уларҙы кулланыу
ТЕЛ ҺӘМ ТЕЛМӨР (2сәғәт)		
Тел һәм телмәр. Телдән һәм язма, диалогик, монологик, телмәр, полилог (2с)	Телмәр эшмәкәрлегенә төрҙәре (һөйләү, тыңлау, укыу, языу), уларҙың үзенсәлектәре. Тормоштағы күҙәтеүҙәр, фәнни, әҙәби һәм фәнни-популяр әҙәбиәт һәм укыу нигеҙендә телдән монологик телмәр короу. Укылған йә тыңланған текстты телдән һөйләү. Лингвистик темаға (өйрәнгәндәр нигеҙендә) һәм тормош күҙәтеүҙәре нигеҙендәге темаларҙағы диалогта катнашыу. Аудирования төрҙәре: һайлау, танышыу, ентәкле. Укыу төрҙәре: өйрәнәү, танышыу, карап сығыу, эҙләнәү	Тормош күҙәтеү, сәнгәтле һәм ғилми-популяр әҙәбиәттә укыу нигеҙендә телдән монологик фекерендә әйтеп биреү. Лингвистик темаға диалогта катнашыу һәм тормош күҙәтеүҙәре нигеҙендә диалог/полилог төҙөү. Укылған һәм тыңланған тексттың төп фекере буйынса телдән һәм язма теманы формулировкалау һәм уларға яуап биреү. Тормош һәм укыу тәҗрибәһенә нигеҙләнеп төрлө төрҙәгә иңша языу

ТЕЛМӨР МӨЗӨНИӨТЕ (5сәғәт)		
Хәзерге башкорт әзәби теленең төп орфоэпик нормалары (1с.)	Хәзерге башкорт әзәби теленең төп орфоэпик нормалары. Дөрөс әйтеү нормалары. Орфоэпик һүзлектәрзә тыйылған билдәләр. Һүз мәғәнәһенең маркеры буларак басым. Орфоэпик норманың әйтелеш варианттары. Һүзбәйләнеш кимәлендәге әйтелеш варианттары	Орфоэпик һәм акцентологик вариант нормаларын айырыу; орфоэпик нормалардың әйтеү нормаларын иҫәпкә алып кулланыу. Исем, сифат, кылымдарза (өйрәнелгән кимәлдә) басымдарзы айырыу; исем, сифат, кылымдарза (өйрәнелгән кимәлдә) айырым грамматик нормаларза басымдарзың нормаларын һаклау. Аңлатмалы, орфоэпик һүзлектәр, пунктуациянан орфографик һүзлектәр һәм белешмәләр кулланыу.
Хәзерге башкорт әзәби теленең төп лексик нормалары (2с.)	Һүз кулланыузың төп нормалары: һүззә дөрөс һайлау, билдәләнгән предметка йә ысынбарлык күренештәрәнә махсималь тап килеүе. Хәзерге башкорт әзәби телендә исем, сифат, кылымдың кулланыузың лексик нормалары. Телмәрзә исем, сифат, кылымдарзы кулланыузың лексик нормалары стилистик вариантта (китап, дөйөм кулланыш, аралашыу һәм ябай телдә). Синоним, антоним, омонимдарзы кулланыуза лексик нормалар. Хәзерге башкорт әзәби телендә исем, сифат, кылымдың кулланыузың лексик нормаларзы бозоузың типик миҫалдары	Һүззәрзә лексик мәғәнәһенә яраклы кулланыу. Исем, сифат, кылымдарзы хәзерге башкорт теленең стилистик нормаларын иҫәпкә алып кулланыу. Хәзерге башкорт әзәби телендә исем, сифат, кылымдың кулланыузың лексик нормаларзы бозоузың типик миҫалдарзы кулланыузы аңлатыу. Синонимдар, антонимдар, омонимдар (өйрәнелгән кимәлдә) кулланыу нормаларын һаклау; һүззәрзә уларзың мәғәнәһе һәм лексик яраклашыу ҡағизәләренә яраклы кулланыу; Синоним, антоним, омонимдарзы таныу; күп мәғәнәле һүззәрзә һәм омонимдарзы айырыу; пароним һүззәрзә дөрөс куллана беләү. синонимдар, антонимдар һүзлеге, грамматик һүзлектәр, белешмәләр кулланыу, шул иҫәптән мультимедийныйларзы кулланыу
Телмәр этикет ҡағизәләре: нормалары һәм традициялары (2с.)	Аралашыуза телмәр этикетының нығынған формалары. Башкорт телмәр этикетында мөрәжәғәт итеү. Башкорт телендә мөрәжәғәт итеү этикет нормаларының тарихы. Яңғызлык исемдәр, туғанлык атамалары, профессия, вазифа; йәше һәм енес яғынан мөрәжәғәт итеүзәрзә кулланыу үзенсәлектәре. Мөрәжәғәт итеү кешенең тәрбиә кимәле, аралашыуыға мөнәсәбәте, эмоциональ торошо күрһәткесе. Официаль һәм официал булмаған телмәр ситуацияларында мөрәжәғәт итеү. Таныш булмаған кешегә хәзерге замандағы мөрәжәғәт итеү формулары	Рәсми һәм рәсми булмаған телмәр ситуацияларында этикет формаларын һәм мөрәжәғәт итеү формаларын һаклау; таныш булмаған кешегә мөрәжәғәт итеүзә хәзерге мөрәжәғәт итеү формалары; милли телмәр этикеты нигезендә ятыуы аралашыузың этикет принциптарын һаклау; башкорт этикетының вербаль (телдән) һәм вербаль булмаған аралашыу манераһын һаклау
ТЕКСТ (5 сәғәт)		
Текст	Текст һәм уның төп билдәләре.	Текстың төп билдәләрен таныу; тексты композицион-мәғәнәүи өлөштәргә (абзацтар) бүлеу;

Һәм уның төп билдәләре. (5с)	Телмәрҙең функциональ-мәғәнәүи төрө: һүрәтләү, хикәйәләү, фекерләү; уларҙың үзенсәлектәре. Һөйләмдәрҙе һәм тексттың өлөштөрөн бәйләү саралары: һүз формаһы, тамырҙаш һүзҙәр, синонимдар, антонимдар, әйәлек алмаштары, һүзҙәрҙең кабатланыуы. Тексты мәғлүмәти эшкәртеү: тексттың ябай һәм катмарлы планы	Һөйләмдәрҙең һәм текст бүлектәренең (һүз формаһы, тамырҙаш һүзҙәр, синонимдар, антонимдар, әйәлек заты алмаштары, һүзҙәр кабатланыуы) бәйләнеү сараларын таныу; алған белемдәрҙе үз текстарыңды (телдән һәм язма) төзөүгә кулланыу. Текстың төп билдәләре буйынса алған белемдәрҙе практикала кулланыу Тормош һәм укуы тәҗрибәһенә таянып, текстар төзөү. Тыңланған һәм укылған текстарҙы мәғлүмәти эшкәртеү күнекмәләрен үزلәштереү: тексттың йөкмәткәһен телдән һәм язма формала һөйләү максатынан сығып, план (ябай, катмарлы)төзөү
ТЕЛДҢ ФУНКЦИОНАЛЬ ТӨРЛӨЛӨГӨ (4 сәғәт)		
ТелдҢ функцион аль төрлөлөгө (дөйөм күҙаллау) (4с.)	ТелдҢ функцион аль төрлөлөгөн дөйөм күҙаллау: (фәнни, рәсми эш кағыздары стиле, публицистик), матур әҙбиәт теле. Аралашу телмәр сфераһы һәм уларҙың телдҢ функциональ төрлөлөгө менән нисбәте	ТелдҢ төрлө функцион аль төрҙәрҙәнә караған текстарҙы таныу: кулланыу сфераһын билдәләү һәм телдҢ теге йәки был төрө менән тиңләштереү
ТЕЛ СИСТЕМАҺЫ (11 сәғәт)		
Фонетик а. Графика . Орфоэп ия (2 с.)	Өн һәм хәрәф. Алфавит (кабатлау). Һузынҡы һәм тартынҡы өндәрҙең системаһы. Һузынҡы өндәрҙең дөрөс әйтелеше. Тартынҡылыларҙың дөрөс әйтелеше һәм язылышы. Өн һәм хәрәфтәрҙең нисбәте. Һүзгә фонетик анализ. Слог. Виды слогов. Ижек. Ижек төрҙәре. Башым. Башкорт һәм рус телдәрҙә башым. Лингвистиканың бүлгә буларак орфоэпия	Һүзгә телмәр өндәрҙең мәғәнәүи айырмалыҡлы функцияһын аңлау; миҫалдар килтереү. Бирелгән характеристика буйынса телмәр өндәрҙең таныу; һүзгә өн составын билдәләү. Бирелгән билдә буйынса өндәрҙе классификациялау. Һаңғырау һәм яңғырау, калын һәм йомшак өндәрҙе айырыу. Һүзгә өн һәм хәрәф составын сағыштырыу. Һүзгә ижектәргә бүлү һәм һүзгә юлдан юлға дөрөс күсерү. Әҙби телдҢ төп нормаларына ярашлы һүзгә һәм уларҙың формаһын кулланыу. Орфоэпик һүзгә кәрәкле мәғлүмәттә табу һәм уны кулланыу.
Орфография (2с)	Һүзгә һәм һүз формаларының дөрөс язылышы буларак орфография.	Үтелгән орфограммаларҙы таныу. Орфография тураһында белемдәрҙең практикала кулланыу. Һүзгә, һүзгә нигеҙдә морфеманы таныу, һүзгә тамырын билдәләү. Морфемика тураһындағы белемдәрҙең төрлө төрҙәгә тел анализдары яһағанда һәм үтелгән орфограммаларҙы һүзгә дөрөс язу практикаһында кулланыу

Лингвистиканың бүлге буларак лексикология (4с)	Һүзәрзең лексик мәғәнәһен аңлатыу (тамырзаш һүзәр һайлау, синоним һәм антонимдар табыу); һүзәрзең мәғәнәләрен аңлатыу (контекст буйынса, аңлатмалы һүзлек ярзамында). Бер һәм күп мәғәнәле һүзәр. Тура һәм күсмә һүзәрзең мәғәнәләре (кабатлау). Һүзәрзең тематик төркөмө. Синонимдар. Антонимдар. Омонимдар. Төрлө төрзәге лексик һүзлектәр (аңлатмалы һүзлек, синоним, антоним, омоним һүзлектәр) һәм туған телдең һүзлек байлығын үзләштереүзә уларзың роле. Һүзгә лексик анализ	Төрлө ысулдар менән (тамырзаш һүзәр һайлау, синоним, антоним һүзәр табыу; контекст буйынса һүзәрзең мәғәнәһен табыу, аңлатмалы һүзлек ярзамында) һүзәрзең лексик мәғәнәһен аңлатыу. Бер мәғәнәле һәм күп мәғәнәле һүзәрзе табыу, тура һәм күсмә мәғәнәле һүзәрзе айырыу; синоним, антоним, омонимдарзы таныу; күп мәғәнәле һүзәрзе һәм омонимдарзы айырыу; пароним һүзәрзе дөрөс куллана белеү. Һүзәрзең тематик төркөмөн характерлау. Һүзәрзең лексик анализ үткәрәү (үтелгәндәр кимәлендә). Лексик һүзлектәр (аңлатмалы һүзлек, синоним, антоним, омонимдар) һүзлектәре менән куллана белеү
Морфемика һәм һүзьяһалыш (3с.)	Тел ғилеме бүлге буларак морфемика. Тел ғилеме бүлге буларак морфемика. Һүзәрзең иң бәләкәй кичәге буларак морфема. Морфема төрзәре. Һүзәрзең иң бәләкәй кичәге буларак морфема. Һүзьяһалыш һәм һүзәрзең формаһы үзгәрәүе. Һүзәрзең нигезе. Ялғау – форма барлыкка килтерәүсе морфема. Тамыр, аффикстар – морфеманың төрзәре. Һүзәрзең тамыр морфемаларзан һәм аффиксаль морфемаларзан килеүе	Морфемика һәм һүзьяһалыштың төп аңлатмаларын үзләштерәү. Һүзәрзең иң бәләкәй кичәге буларак морфеманы төшөнөү; морфеманың башка тел берәмектәренән айырылыуы; формаһәм һүзьяһалыш процесында морфеманың роле. Морфеманы таныу һәм һүзәрзе морфемаға айырыу; һүзәрзе морфема составына характеристика биреү. Тамыр һүз, һүзәрзең нигезе (яһалма һүз) , төрлө ялғаузар һүз составын тәшкил итеүен аңлау. Тамыр һәм нигез һүзәрзе билдәләү. Ялғаузар һәм уларзың дөрөс язылышын ғәмәлдә дөрөс кулланыу. Һүз яһаусы һәм үзгәртерәүсе ялғаузарзы айыра белеү. Кушма һәм парлы һүзәрзең дөрөс язылышын үзләштерәү
МОРФОЛОГИЯ. ОРФОГРАФИЯ (17 сәғәт)		
Морфология. Орфография (4с)	Грамматика бүлге буларак морфология. Һүзәрзең грамматик мәғәнәһе. Һүзәрзең лексик-грамматик разряды буларак һүз төркөмдәре. Һүз төркөмдәрен классификациялау принцибы. Башкорт телендә һүз төркөмдәренен системаһы. Үзаллы һәм ярзамсы һүз төркөмдәре. Яңғызлык һәм кыскартылған исемдәрзе дөрөс языу. Сифат һәм кылымдарзы өйрәнелгән орфограммалар менән дөрөс языу	Һүзәрзең грамматик мәғәнәһе, уның лексик мәғәнәнән айырмалык үзенсәлектәрен анализлау һәм характерлау. Исем, сифат, кылым һүз төркөмдәрен таныу. Ярзамсы һүз төркөмдәрен һәм уларзың формаларын таныу; Һүз төркөмдәренә морфологик анализ үткәрәү

Исем (4 с)	Һүз төркөмө буларак исем. Исемдәргә морфологик анализ. Исемдең дөйөм грамматик мәгәнәһе, морфологик билдәләре һәм синтаксик функцияһы. Телмәрзә исемдең роле	Исемдең дөйөм грамматик мәгәнәһен, морфологик билдәләрен һәм синтаксик функцияһын билдәләү һәм характерлау. Телмәрзә исемдең ролен билдәләү. Исемдәрҙең лексик-грамматик төркөмдәрен билдәләү һәм характерлау. Өйрәнелгән орфограммалар менән исемдәрҙең дөрөс языу нормаларын кулланыу. Исемдәргә морфологик анализ үткәреү
Сифат (4 с.)	Сифаттарға морфологик анализ. Сифаттыңдөйөм грамматик мәгәнәһе, морфологик билдәләре һәм синтаксик функцияһы. Телмәрзә сифаттың роле	Сифаттарға морфологик анализ. Сифаттарҙың дөйөм грамматик мәгәнәһе, морфологик билдәләре һәм синтаксик функцияһын характерлау. Текста исифаттарҙың кулланыу үзенсәлектәрен анализлау
к ы л ы м 5	Һүз төркөмө буларак кылым. Кылымдың дөйөм грамматик мәгәнәһе, морфологик билдәләре һәм синтаксик функцияһы. Кылымдың һүзбәйләнештәрзә, һөйләмдәрзә, телмәрзә роле. Кылымдарҙың заман, зат һәм һан менән үзгәреше. Үз аллы һәм ярзамсы кылымдар. Тамыр һәм нигеҙ кылымдар. Кылым һөйкәлештәре	Кылымдың дөйөм грамматик мәгәнәһе, морфологик билдәләре һәм синтаксик функцияһын характерлау. Кылымдың һүзбәйләнештәрзә, һөйләмдәрзә, телмәрзә ролен аңлатыу. Кылымдарҙың заман, зат һәм һан менән үзгәрешен билдәләү. Үз аллы һәм ярзамсы кылымдарҙы, тамыр һәм нигеҙ кылымдарҙы айыра белеү. Кылым һөйкәлештәрен анализлау. Исемдәргә морфологик анализ үткәреү
СИНТАКСИС. ПУНКТУАЦИЯ (23 сәғәт)		
Синтаксис һәм пунктуация . Һүзбәйләнеш (4 с)	Лингвистика бүлеге буларак синтаксис һәм тыныш билдәләре. Һүзбәйләнеш. Синтаксис тураһында дөйөм төшөнсә. Тыныш билдәләре тураһында аңлатма. Тыныш билдәләре һәм уларҙың функцияһы. Һөйләм һәм һүзбәйләнеш. Һүзбәйләнеш һәм уның билдәләре. Һүзбәйләнештә һүзәрҙең бәйләнәү юлдары. Һүзбәйләнешкә синтаксик анализ	Синтаксис берәмеге буларак һүзбәйләнеш һәм һөйләмдәрҙе таныу. тыныш билдәләренең функцияһын билдәләү. Һөйләмдәрҙән һүзбәйләнештәрҙе айырып алыу, һүзбәйләнештәрҙә төп һүзҙең морфологик билдәһе буйынса һүзбәйләнештәрҙе таныу. Һүзбәйләнештә һүзәрҙе бәйләү сараларын билдәләү. Һүзбәйләнештәргә синтаксик анализ үткәреү
Һөйләм (3 с.)	Хәбәр, һорау, өндәү һәм өндәү һөйләмдәрҙең мәгәнәүи һәм интонацион үзенсәлектәре (кабатлау). Һөйләмдең баш киҫәктәре. Эйә менән хәбәр. Йыйнаҡ һәм таркау һөйләмдәр. Һөйләмдең эйәрсән киҫәктәре: аныкlausы, тултырыусы, хәлдәр. Ябай ике составлы һөйләмдәргә синтаксик анализ	Өйтелеү максаты буйынса һөйләм төрҙәрен таныу. Хәбәр, һорау һәм өндәү һөйләмдәрҙе телмәр практикаһында кулланыу. Эйә менән хәбәр араһында һызык куйыу осрағы кағизәләрен кулланыу. Йыйнаҡ һәм таркау һөйләмдәрҙе айырыу. Эйәрсән киҫәктәрҙең төрҙәрен айырыу. Ябай һөйләмдәргә синтаксик анализ яһау

Һөйләмдең эйәрсән киҫәктәре: аныклаусы, тултырыусы, хәлдәр. Һөйләмдең тиң киҫәктәре (5с.)	Һөйләмдең эйәрсән киҫәктәре, уларзың төрҙәре һәм сағылдыру ысулдары. Һөйләмдең эйәрсән киҫәктәре: аныклаусы (тиң һәм тиң булмаған аныклаусының төрө буларак өстәлмәлек), тултырыусылар (тура һәм ситләтелгән), хәл (рәүеш, күләм-дәрәжә, вакыт, урын, сәбәп, максат, шарт, кире). Һөйләмдең эйәрсән киҫәктәрен сағылдыру ысулдары. Тиң киҫәкле һөйләмдәр, уларзың интонацион һәм пунктуацион үзенсәлектәре. Тиң киҫәкле һөйләмдәр. Һөйләмдәрҙә тиң киҫәктәрҙең булыу шарттары. Тиң киҫәктәрҙең бәйләнеү юлдары. Тиң киҫәкле һөйләмдәрҙең интонацион һәм пунктуацион үзенсәлектәре	Һөйләмдәрҙең һәм эйәрсән киҫәктәрен билдәләү. Һөйләмдең эйәрсән киҫәктәренең сағылыу ысулдарын билдәләү. Тиң киҫәктәрҙең төрлө типтағы бәйләнеше (теркәүестәр, теркәүесһез, йәғни интонация ярҙамында, йыйыу, бүлеү, каршы-куйыу, аныклау, сәбәп теркәүестәре менән бәйләнеү, Грамматик нормаларға яраҡлы тиң эйәләр булғанда хәбәр формаһын һайлау. Тиң киҫәкле һөйләмдәрҙә анализлау һәм характерлау. Төрлө стиль һәм жанрҙағы текстарҙа тиң киҫәкле һөйләмдәрҙә кулланыу үзенсәлектәрен күҙәтәү
Өндәш һүз менән һөйләмдәр. Интонация үзенсәлектәре (3с.)	Өндәш һүзҙәр. Өндәш һүзҙәр, уларзың функцияһы. Өндәш һүз менән һөйләмдәр һәм интонация үзенсәлектәре Өндәш һүз менән һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре	Өндәш һүзҙәрҙең төп функцияларын аңлау. Өндәш һүзҙәр менән һөйләмдәрҙә таныу һәм дөрөс интонация менән әйтәү. Аралашыуҙың сфераһына һәм ситуацияға ҡарап, телмәрҙә өндәш һүзҙәр менән һөйләмдәр кулланыу. Төрлө стилдәге һәм жанрҙағы текстарҙа өндәш һүзҙәрҙә кулланыу үзенсәлектәрен күҙәтәү
Кушма һөйләм (5 с)	Кушма һөйләм тураһында төшөмсә. Кушма һөйләмдәрҙә ябай һөйләмдәрҙең бәйләнеү юлдары. Кушма һөйләмгә синтаксик анализ	Ябай һәм кушма һөйләмдәрҙә сағыштырыу. Кушма һөйләмдәрҙең ябай һөйләмдәрҙән айырмалы яктарын билдәләү. Кушма һөйләмдәрҙә анализлау. Кушма һөйләмдәрҙә тыныш билдәләрен кулланышын үләштерәү. Кушма һөйләмдәрҙә ябай һөйләмдәрҙең бәйләнеү сараларын характерлау. Грамматик нигеҙҙәрҙең һаны Кушма һөйләмгә синтаксик анализ яһау
Тура телмәр (3 с)	Языуҙа сит кешенең телмәрен еткерәү сараһы буларак тура телмәр. Тура телмәрле һөйләмдәрҙә тыныш билдәләренең куйылышы	Тура телмәрле һөйләмдәрҙә анализлау. Тура телмәрле һөйләмдәрҙә тыныш билдәләрен куйылышы тураһында үзәллы һығымта эшләү
Уҡыусыларҙың белемдәрен тикшерәү һәм үтелгәндәрҙә ҡабатлау (2 с)		Үтелгән материалдарҙы ҡабатлау, контроль эш яҙырыу, алынған белемдәрен коррекциялау буйынса эштәр башкарыу.
68 сәғәт		

6 КЛАСС (68 СӘҒӘТ)

Тематик блок, тема	Төп йөкмәтке	Укыусыларэшмәкәрлегенң төп төрҙәре
ТЕЛ ТУРАҒЫНДА ДӨЙӨМ ТӨШӨНСӘ (1 сәғәт)		
Башкорт теле – Башкортостан Республикаһының дәүләт теле. Әзәби тел тураһында аңлатма. (1с)	Башкорт теле - Башкортостан Республикаһының дәүләт теле. Әзәби тел тураһында аңлатма	Башкорт теле - Башкортостан Республикаһының дәүләт теле буларак уның функцияларын билдәләү. Әзәби тел тураһында аңлатма биреү.
ТЕЛ ҺӘМ ТЕЛМӨР (2 сәғәт)		
Телмәр төрҙәре. Монолог һәм диалог. Улардың төрлөлөгө (2с)	Монолог-һүрәтләү, монолог хикәйәләү, монолог-фәкер йөрөтөү; лингвистик темаға белдермә. Диалог төрҙәре: эшмәкәрлеккә өндәү, фәкер алышыу	Тормошта күзәтеүҙәрҙән, тыңланған һәм укылған фәнни-популяр әҙәбиәттән (монолог-һүрәтләү, монолог хикәйәләү, монолог-фәкер йөрөтөү) телдән монологик фәкер әйтеүҙе төҙөү; лингвистик темаға белдермә менән сығыш яһау. Эшмәкәрлеккә өндәү, фәкер алышыу диалог төрҙәрендә катнашыу
ТЕЛМӨР МӘҒӘНИӨТЕ (6 СӘҒӘТ)		

Хәзерге башкорт әзәби теленең төп орфоэпик нормалары (кабатлау). Хәзерге башкорт теленең төп грамматик нормалары (2 с.)	Хәзерге башкорт әзәби теленең төп орфоэпик нормалары (кабатлау). Хәзерге башкорт теленең төп грамматик нормалары. Һүзлектәрзә һәм белешмәләрзә грамматик нормаларының варианттарын сағылдырыу. Башкорт һәм башка телдәрзәгә исем, фамилияларзы үзгәртеү; географик объекттарзың атамалары. Телмәрзә типик грамматик хаталар. Исем, сағыштырыу формаһында сифаттарзы, кылым, алмаш, һандарзы кулланыу нормалары. Исем, уртақ, сифат, хәл кылымдарзы, рәүеш һәм ярзамсы һүз төркөмдәрен кулланыу нормалары.	Телмәр стиле (кайһы бер миҗалдарза) башкорт телендә әйтелеш буйынса айырмалықтарзы билдәләү; әйтелештә норматив варианттарзы һайлау өсөн орфоэпик, шул иҗәптән мультимедийный Һүзлектәрзә кулланыу; Языуза (өйрәнелгән кимәлдә) орфография һәм пунктуация кағизәләрен кулланыу; орфография буйынса Һүзлектәр һәм пунктуация буйынса белешиләр кулланыу. Исем, сифат, кылым, алмаш, һан, рәүеш, төркөүс, исем кылым, сифат кылым, уртақ кылым, хәл кылымдарзы һәм ярзамсы Һүз төркөмдәрен (өйрәнелгән кимәлдә) хәзерге башкорт әзәби теле нормаларына яраклы телмәрзә кулланыу; кылым, исем кылым, сифат кылым, уртақ кылым, хәл кылымдарза басым нормаларын һаклау; ярзамсы Һүз төркөмдәрен мәғәнәле менән һәм стилистик үзенсәлектәренә яраклы кулланыу; ярзамсы Һүз төркөмдәрен дәрәҗә языу нормаларын һаклау; телдән һәм язма телмәрзә типик телмәр хаталарын асыу, анализлау һәм төзәтеү; сит һәм үзендә телмәрәнде (өйрәнелгән кимәлдә) хәзерге башкорт әзәби теле нормалары күзлегенән анализлау һәм баһалау.
Хәзерге башкорт теленең төп лексик нормалары (2 с.)	Хәзерге башкорт теленең төп лексик нормалары. Килеп сығышы яғынан Һүззәрзә айырыу: төп башкорт һәм үзләштерелгән Һүззәр; актив һәм пассив Һүзлек запасына инеү яғынан айырыу: неологизмдар, иҗкергән Һүззәр (историзмдар һәм архаизмдар); Һүззәр (историзмдар һәм архаизмдар); кулланышы яғынан Һүззәрзә айырыу: дөйөм кулланылышлы Һүззәр һәм кулланыу яғынан сикләнгән Һүззәр (диалект Һүззәрә, терминдар, профессионализмдар, жаргон Һүззәр); Һүззәң стилистик бизәлешен билдәләү. Текста фразеологизмдар, афоризмдар, канатлы Һүззәрзә айырыу; фразеологизмдарзы кулланыу ситуацияларын характерлау	Һүззәрзә килеп сығышы яғынан анализлау: төп башкорт Һүззәрә һәм үзләштерелгән Һүззәр; актив һәм пассив Һүзлек запасына караулары менән айырыу: неологизмдар, иҗкергән Һүззәр (историзмдар һәм архаизмдар); Һүззәрә кулланыу сфераһы яғынан айырыу: дөйөм кулланылашлы Һүззәр һәм кулланышы яғынан сикләнгән Һүззәр (диалектизмдар, терминдар, профессиональ Һүззәр, жаргондар); Һүззәң стилистик төсмәрленешен билдәләү; Текста фразеологизмдарзы таныу, уларзың мәғәнәләрен билдәләй беләү; фразеологизмдарзың кулланыу ситуацияһын характерлау; Канатлы Һүззәр һәм афоризмдарзы билдәләү; Телмәр ситуацияһына яраклы лексик сараларзы һайлаузы тормошка ашырыу; сит тел Һүзлектәрә, иҗкергән Һүззәр кулланыу; үзендә һәм сит телмәрзә теүәл, урынлы һәм Һүз кулланыузың тасуирлыгы күзлегенән сығып баһалау; аңлатмалы Һүзлектәр кулланыу

Телмәр этикеты (2 с.)	Телмәр этикетының милли үзенсәлектәре. Милли аралашыу этикетының нигезендә булыгусы аралашыу этикет принциптары. Аралашыуың башы һәм тамамлау, мактау һәм комплимент, рәхмәт белдерү, кайгы уртаклашыу, тынысландыруың этикет формалары	Аралашыуза башкорт этикетының вербаль һәм вербаль булмаган манераһын һаклау; милли башкорт телмәр этикеты нигезендә яткан аралашыу этикет принциптарын һаклау; аралашыузы башлау һәм тамамлау, мактау һәм комплимент әйтеү, рәхмәт белдерү, хуплау, тынысландыруу һ.б. кулланыу
ТЕКСТ (4 сәғәт)		
Текска мәғәнәүи анализ: уның композицион үзенсәлектәре, микротема һәм абзацтар, текста һөйләмдәрзе бәйләү саралары (4с.)	Текска мәғәнәүи анализ: уның композицион үзенсәлектәре, микротема һәм абзацтар, текста һөйләмдәрзе бәйләү саралары һәм ысулдары. Тексты мәғәнәүи кайтанан эшкәртеү. Телмәр төрө буларак һүрәтләү. Кешенең тышкы киәфәтен һүрәтләү. Торлакты һүрәтләү. Тәбиғәтте һүрәтләү. Торған ерзе һүрәтләү	Тексты төп билдәләренә (теманың булыуы, төп фекер, һөйләмдәрзең грамматик бәйләнеше, тулылык һәм азмы-күпме тамамланыу), композицион үзенсәлектәре, микротема һәм абзацтарзың һаны тап килеү күзлегенән анализлау; тексты мәғлүмәти эшкәртеү; текст йөкмәткеһен артабан телдән һәм язма формала һөйләү максатынан укылған текстың планын төзөү; тексты кайтанан эшкәртеү күнекмәләрен үзләштереү: укылған текска план төзөү (ябай, катмарлы) артабан тексты телдән һәм язма формала йөкмәкеһен һөйләү максаты менән; укылған һәм тыңланған текста төп һәм икенсел мәғлүмәтте айырып алыу; төрлө сығанактарзан, шулай ук лингвистик һүзлектәрзән һәм белешмәләрзән мәғлүмәт алыу һәм уны укыу-укытыу эшмәкәрлегендә кулланыу; укылған һәм тыңланған текста төп һәм икенсел мәғлүмәтте айырыу; текстың йөкмәткеһен һөйләү; укылған һәм тыңланған текстың йөкмәткеһен таблица, схема төрөн дә һәм таблица, схеманы текст төрөндә биреү; телмәр төрзәренә төрлө функциональ-мәғәнәүи (хикәйәләү, кешенең тышкы киәфәтен, торлакты, торған урынынды, тәбиғәтте, эшмәкәрлекте) текстары төзөү
ТЕЛДЕҢ ФУНКЦИОНАЛЬ ТӨРЛӨЛӨГӨ (2 сәғәт)		
Рәсми йәки эш кағыздары стиле. Ғариза. Фәнни стиль (2с)	Рәсми йәки эш кағыздары стиле. Ғариза. Расписка. Фәнни стиль. Һүзлек мәкәләһе. Фәнни хәбәрзәр	Рәсми эш кағыздары, фәнни стилдәрзең үзенсәлектәрен анализлау; мәкәлә һәм фәнни белдермә языуға талаптарзы һанап сығыу, төрлө стиль һәм жанр (ғариза, расписка, мәкәлә, фәнни белдермә) текстарын анализлау. Тормош һәм укыу тәҗрибәһенә таянып, телмәрзең төрлө функциональ-мәғәнәүи төрзәге текстарзың (хикәйәләү, тасуирлау) текстарын төзөү
ТЕЛ СИСТЕМАҢЫ (53 сәғәт)		
ЛЕКСИКОЛОГИЯ (4 сәғәт)		

Һүзәр. Лексиканың актив һәм пассив запасы. Кулланыу сфераһы күзлегенән лексика. Һүзәң стилистик бизәктәр. Һүзлектәр (4с)	Башкорт теленең һүзлек составы. Һүзәрҙең килеп сығышы буйынса төркөмләнәүе: төп башкорт һүзәре һәм үзләштерелгән һүзәр. Башкорт телендә дөйөм һәм тар кулланылышлы һүзәр: диалектим, мпрофессиональ һүзәр. Башкорт теленең лексикаһы актив һәм пассив һүзлек запасы күзлегенән: иҫкергән һүзәр(историзм һәм архаизмдар), яңы һүзәр (неологизмдар). Фразеологик берәмектәр. Афоризмдар.	Һүзәрҙе килеп сығышы күзлегенән айырыу: бер һәм күп мәғәнәле һүзәр, төп башкорт һүзәре һәм үзләштерелгән һүзәр, дөйөм (кин) һәм тар кулланылышлы һүзәр, актив һәм пассив запасы ҡарауы күзлегенән айырыу: неологизмдар, иҫкергән һүзәр, историзмдар һәм архаизмдарҙы айырыу; һүзәрҙе кулланылышы күзлегенән айырыу: дөйөм кулланылышлы һүзәр, диалектизмдар, профессионализм терминдары; Фразеологизмдар. Уларҙың билдәләре һәм мәғәнәһен аңлау һәм үз телмәрендә урынлы кулланыу, стилистик бизәлешен билдәләү, аңлатмалы һәм башка төрлө һүзлектәр кулланыу
ҺҮЗЬЯҺАЛЫШ. ОРФОГРАФИЯ (4сәғәт)		
Башкорт телендә һүзәрҙең килеп сығышының төп ысулдары. Кушма һәм кыскартылған һүзәрҙең язылышы (кабатлау) (4с.)	Тел ғилеме бүлгеге буларак һүзьяһалыш. Тел ғилеме бүлгеге буларак һүзьяһалыш. Һүзьяһалыш. Һүз составы. Тамыр һүз, һүзәң нигезе (яһалма һүз). Ялғаузар һәм уларҙың төрҙәре. Һүз яһаусы һәм үзгәртеүсә ялғаузар. Һүзьяһалыш юлдары. Телдә һүзьяһалыш ысулдары	Һүзәрҙең килеп сығышының ысулын билдәләү. Төрлө юлдар менән яһалған һүзәрҙе сағыштырыу өсөн ерлек билдәләү һәм сағыштырыу. Тамыр һүз, һүзәң нигезе (яһалма һүз) , төрлө ялғаузар һүз составын тәшкил итеүен аңлау. Тамыр һәм нигез һүзәрҙе билдәләү. Ялғаузар һәм уларҙың дөрөс язылышын ғәмәлдә дөрөс кулланыу. Һүз яһаусы һәм үзгәртеүсә ялғаузарҙы айыра белеү. Кушма һәм парлы һүзәрҙең дөрөс язылышын үзләштерәү.
МОРФОЛОГИЯ. ОРФОГРАФИЯ (45 сәғәт)		
Исем (6 с.)	Исемдәрҙең һан менән үзгәреше. Күплек ялғаузарҙың дөрөс язылышы. Исемдәрҙең эйәлек заты. Исемдәрҙең хәбәрлек заты. Исемдәрҙең килеш менән үзгәреше	Исемдәрҙең дөйөм грамматик мәғәнәһен, морфологик билдәһен һәм синтаксик функцияһын билдәләү; телмәрҙә уның ролен аңлату. Исемдәргә морфологик анализ яһау

Сифат (6 с.)	Сифаттардың исем урынына килеуе һәм һөйләмдәге роле. Сифаттардың яһалышы. Төп һәм шартлы сифаттар. Сифат дәрәжәләре. Сифаттардың дөрөс язылышы. Синоним сифаттар	Сифаттың дөйөм грамматик мәғәнәһен, морфологик билдәһен һәм синтаксик функцияһын билдәләү; телмәрҙә уның ролен аңлатыу; төп һәм шартлы сифаттарҙы айырыу. Сифаттарға морфологик анализ яһау
Һан (4 с.)	Һан тураһында төшөнсә. Ябай һәм кушма һандар. Һан төркөмсәләре. Һандардың дөрөс язылышы	Һандарҙы таныу; һандардың төркөмсәләрен айырыу. Телмәрҙә, ғилми текстарҙа, эшлекле телмәрҙә һандардың ролен һәм кулланыу үзенсәлектәрен характерлау
Алмаш (4 с.)	Алмаш тураһында төшөнсә. Алмаш төркөмсәләре. Алмаштардың килеш менән үзгәреше	Алмаштарҙы таныу; дөйөм грамматик мәғәнәләрен билдәләү; алмаштардың төркөмсәләрен айырыу; алмаштарҙы килеш менән үзгәртә белеү; уның үзгәртеү үзенсәлектәрен, синтаксик функцияһын, телмәрҙәге ролен характерлау
Кылым (6с.)	Кылым төркөмсәләре: Исем кылым Исем кылымдың мәғәнәһе һәм яһалышы. Исем кылымдың исемгә күсәүе. Исем кылымдың исемгә окшаш яктары: һан, килеш, эйәлек заты менән үзгәрәүе. Исем кылымдың барлык һәм юклыҡ формаһы. Исем кылымдың һөйләмдәге роле. Уртаҡ кылым Уртаҡ кылымдардың мәғәнә һәм яһалышы. Уртаҡ кылымдың юклыҡ формаһы. Сифат кылым Сифат кылымдың мәғәнәһе. Сифат кылымдың заман формалары: 1) үткән заман сифат кылым; 2) киләсәк заман сифат кылым; 3) хәҙерге заман сифат кылым. Хәл кылым Хәл кылымдың мәғәнәһе. Хәл кылымдың төрҙәре.	Дөйөм грамматик мәғәнәһен, морфологик билдәһен һәм синтаксик функцияһын билдәләү. Кылым төркөмсәләрен, йүнәлештәрен айыра белеү. Кылым күләмдәре, кылым рәүешлеген телмәрҙә куллана белеү. Кылымдарға морфологик анализ яһау

	Кылым йүнәлештәре. Кылым күләмдәре. Кылым рәүешлеге.	
Рәүеш (3 с.)	Рәүеш тураһында төшөмсә. Рәүеш төркөмсәләре. Рәүештең сифат менән окшаш һәм айырмалы яктары. Рәүеш дәрәжәләре. Рәүештәрҙең яһалышы. Рәүештәрҙең дөрөс язылышы	Телмәрзә рәүештәрҙе таныу. Дөйөм грамматик мәғәнәһен билдәләү; мәғәнәләре яғынан рәүештәрҙең төркөмсәләрен, дәрәжәләрен айыра белеү; рәүештәрҙе яһалышы яғынан үзенсәлектәрен, синтаксик билдәһен, телмәрзәгә ролен характерлау
Ярзамсы һүз төркөмдәр (2 с.)	Ярзамсы һүз төркөмдәре һәм уларҙың үҙаллы һүз төркөмдәренән айырмалыҡтары. Ярзамсы һүз төркөмдәренең функциялары	Ярзамсы һүз төркөмдәренә дөйөм характеристика биреү; уларҙың үҙаллы һүз төркөмдәренән айырмалы яктарын билдәләү
Теркәүес (3 с.)	Теркәүес тураһында төшөмсә. Теркәүестәрҙең бүленеше. Теркәүестәрҙең дөрөс язылышы.	Теркәүесте ярзамсы һүз төркөмө буларак характерлау; теркәүестәрҙең текстағы ролен, бүленешен, тиң киҫәктәр, кушма һөйләмдәрҙе бәйләү сараһы буларак аңлатыу.
Бәйләүес (3 с.)	Бәйләүес тураһында дөйөм төшөмсә. Бәйләүестәрҙең бүленеше.	Бәйләүесте ярзамсы һүз төркөмө буларак характерлау, бәйләүестәрҙең бүленешен аңлатыу; бәйләүестәрҙең синтаксик ролен билдәләй белеү. Уларҙы исемдәр яһалышында куллана белеү.
Киҫәксә (2 с.)	Киҫәксә тураһында дөйөм төшөмсә. Киҫәксәләрҙең бүленеше. Киҫәксәләрҙең дөрөс язылышы	Киҫәксәне ярзамсы һүз төркөмө буларак характерлау; мәғәнәләренә карап, киҫәксәләрҙең бүленешен аңлатыу; киҫәксәләрҙең морфологик һыҙаттарын, синтаксик функцияһын билдәләй белеү
Мөнәсәбәт һүзҙәр (1с)	Мөнәсәбәт һүзҙәр тураһында төшөмсә	Мөнәсәбәт һүзҙәрҙе айырым төркөм һүзҙәр буларак характерлау, уларҙың ролен билдәләү; телмәрзә модаль һүзҙәрҙе дөрөс куллана белеү
Ымлыктар (2с)	Ымлыктар тураһында дөйөм төшөмсә. Ымлыктарҙың дөрөс язылышы	Ымлыктар һәм өнөкшаш һүзҙәрҙе айырым төркөм һүзҙәр буларак характерлау, ымлыктарҙың телмәрзәгә ролен аңлатыу
Окшатыу һүзҙәр (1с)	Окшатыу һүзҙәр тураһында дөйөм төшөмсә	Окшатыу һүзҙәрҙең үзенсәлектәрен һәм телмәрзә, матур әҙәбиттә уларҙың кулланышын кылыҡһырлау

Укыусылардың белемдәрен тикшерү һәм үтелгәндәрзе кабатлау (2 с)		Үтелгән материалдарзы кабатлау, контроль эш яззыру, алынган белемдәрен коррекциялау буйынса эштәр башкарыу
68ч		

7 КЛАСС (68 СӘҒӘТ)

Тематик блок, тема	Төп йөкмәтке	Укыусыларэшмәкәрлегенң төп төрзәре
ТЕЛ ТУРАҖЫНДА ДӨЙӨМ ТӨШӨНСӘ (1 сәғәт)		
Башкорт теле –беззең туған телебез (1с.)	Башкорт теле –Башкортостан Республикаһының дәүләт теле. Башкорт теле – беззең туған телебез Тел, мәзәниәт һәм халык тарихының бәйләнеше. Башкорт теле – башкорт халкының милли теле, милли мәзәниәтте сағылдырыуы форма. Тел, мәзәниәт һәм халык тарихының бәйләнеше	Үсә барыуы ижтимағи күренеш буларак, тел тураһында күзаллау. Тел, мәзәниәт һәм халык тарихы (миҗалдар килтереү) бәйләнешен аңлау
ТЕЛ ҺӘМ ТЕЛМӨР (2 сәғәт)		
Монолог һәм уның төрө (кабатлау). Диалог һәм уның төрө(2с.)	Төрлө төрзәге монологтар (хикәйәләү, һүрәтләү, фекер йөрөтөү) (кабатлау). Диалог төрзәре: эш-хәрәкәткә ниәтләндерү, фекер алышыу, мәғлүмәтте кабул итеү, мәғлүмәтте еткерү	Төрлө төрзәге монологтар төзәә белеү һәм уларзы практикала кулланыу. Диалогтарза катнашыу һәм төзәә белеү. Диалог-әңгәмә барышында телмәр этикет нормаларын һаклау
ТЕЛМӨР МӘЗӘНИӘТЕ (5сәғәт)		

Башкорт әзәби теленең төп орфоэпик нормалары (кабатлау) (1 с.)	Башкорт әзәби теленең төп орфоэпик нормалары (кабатлау). Дөрөс әйтеү нормалары. Орфоэпик һүзлектәрзә тыйылған билдәләр. Һүз мәғәнәһенең маркеры буларак басым. Орфоэпик норманың әйтелеш варианттары	Орфоэпик һәм акцентологик вариант нормаларын айырыу; орфоэпик нормалардың әйтеү нормаларын иҫәпкә алып кулланыу; әйтелештең норматив варианттарын һаклау өсөн орфоэпик, шул иҫәптән мультимедийный һүзлектәр кулланыу; язуға дөрөс язу һәм тыныш билдәләрзә һаклау (өйрәнелгән кимәлдә)
Терминдар һәм телмәрзәң теүәллеге (1 с.)	Терминдар һәм телмәр теүәллеге. Ғилми һәм публицистик телмәр стилиндә терминдардың кулланыу нормалары. Публицистикала терминдарзы кулланыу үзенсәлектәре. Терминдарзы кулланыуға бәйле типик телмәр хаталары	Публицистик стилдәң үзенсәлектәрен характерлау (шул иҫәптән кулланыу, функцияһы), публицистик стилдә тел-һүрәтләү сараларының кулланыуы, публицистик стиль текстарының төзөлөү нормаларын, жанр (интервью, репортаж, кыска мәкәләләр) үзенсәлектәрен кылыкһырлау; терминдарзы (өйрәнелгән кимәлдә) кулланыуға ебәргән типик хаталарзы анализлау
Хәзерге башкорт теленең төп грамматик нормалары (кабатлау) (2 с.)	Хәзерге башкорт теленең төп грамматик нормалары (кабатлау). Хәзерге башкорт теленең төп грамматик нормалары. Һүзлектәрзә һәм белешмәләрзә грамматик нормалардың варианттарын сағылдырыу. Телмәрзә типик грамматик хаталар. Башкорт телендә ярашыу һәм башкарылыу осрактарындағы ауырлыктар. Хәбәр менән әйәнең яраклашыуға типик грамматик хаталар. Яраклашыу һәм башкарылыуға типик грамматик хаталар. Хәзерге грамматик һүзлек һәм белешмәләрзә грамматик нормалардың варианттарын сағылдырыу. Хәзерге башкорт әзәби теленең төп стилистик нормалары. Телмәрзә типик синтаксик хаталар. Кушма һөйләмдәр, инеш һүззәр һәм инеш һөйләмдәр менән, айырымланған киҫәктәр һәм тура телмәрләр һөйләмдәр төзөүзә типик хаталар	Типик грамматик (өйрәнелгән кимәлдә) хаталарзы анализлау; һүззәрзә хәзерге грамматик һәм стилистик варианттарын иҫәпкә алып кулланыу; үзендәң һәм башка кешенең телмәрен хәзерге башкорт әзәби теленең грамматик нормаларын иҫәпкә алып анализлау һәм баһалау. Һүзбәйләнеш, бер составлы, ике составлы, иң киҫәкле һөйләмдәр, өндәш һүзләр, инеш һүз һәм инеш һөйләмләр, айырымланған әйәрсән киҫәктәр, тура һәм ситләтелгән һөйләмдәрзә төзөүзәң төп нормаларын аңлау
Речевой этикет (1 с.)	Аралашыуға башкорт этикет телмәр манераһы. Тупаҫ һүззәр, фразаларға кулланыузы тыйыу. Аралашыуға кәтғилекте кулланмау. Һүзһез аралашыу этикеты. Һүрәтләү жестарын кулланыу этикеты	Милли башкорт телмәр этикеты (тупаҫ һүззәрзә, аңлатма, фразаларзы кулланыузы тыйыу; һөйләшеүзә кәтғилекте кулланмаҫка өйрәнәү. Аралашыуға һүзһез, жестар менән кулланыу этикеты принциптарын үзләштерәү
ТЕКСТ (3 сәғәт)		

Текстың төп үзенсәлектәре. Тексты мәғлүмәти эшкәртеу. Текска мәғәнәүи анализ. (3с)	Текст - телмәр әсәре кеүек. Текстың төп билдәләре (дөйөмләштерәү). Тексты мәғлүмәти эшкәртеу: текст планы (ябай, катмарлы (кабатлау); атама, һорау, тезислы); текстың төп һәм икенсел мәғлүмәте. Текста һөйләмдәрҙең бәйләнеш ысулдары һәм саралары (дөйөмләштерәү). Текста тел һүрәтләү саралары: фонетик, һүзьяһалыш, лексик (дөйөмләштерәү)	Текстың төп билдәләрен таныу; тексты уның тулылығы, бәйләнешле булыуы, тамаланыу, композицион үзенсәлектәре уның төп билдәләренә тап килеү күзлегенән сығып анализлау; уның структураһын, абзацтың бәйләнешен, тексттағы тасуирлылыҡтың: фонетик, һүзьяһалыш, лексик тел сараларын асыу. Тексты мәғлүмәти эшкәртә белеү
ТЕЛДҘҢ ФУНКЦИОНАЛЬ ТӨРЛӨЛӨГӨ (2 сәғәт)		
Публицистик стиль (1с.)	Публицистик стиль: кулланыу сфераһы (күмәкләп аралашыу), төп бурыс (теге йәки был ысынбарлыҡтағы проблемаларға билдәле мөнәсәбәт булдырыу максатынан укусыларға һәм тыңлаусыларға тәъсир итеү), стиль һызаттары (логик бәйләнешлелекте һәм образлылыҡты, эмоционалелек, баһалаусанлыҡ), характерлы тел һүрәтләү саралары (лексик, морфологик, синтаксик). Публицистик стилдәң төп жанрҙары (сығыш, мәкәлә, интервью, очерк, репортаж)	Публицистик стилдәң үзенсәлектәрен характерлау (шул иҫәптән кулланыу, функцияһы), публицистик стилдә тел-һүрәтләү сараларының кулланыуы, публицистик стиль тексттарының төзөлөү нормаларын, жанр (интервью, репортаж, кыска мәкәләләр) үзенсәлектәрен кылыҡһырлау; репортаж, кыска мәкәләләр, интервью; эшлекле ҡағыздар (күрһәтмә) жанрында публицистик стиль тексттары төзөү; публицистик стиль текстарын төзөү нормаларын үزلәштерәү
Рәсми эш ҡағыздары стили (1с.)	Рәсми эш ҡағыздары (кабатлау): кулланыу сфераһы (административ-хокуки, эш башкарыу сфераһында), төп бурыс (теүәл мәғлүмәтте хәбәр итеү), стиль һызаттары (абстрактлылыҡ, теүәлелек, кыскалыҡ, шаблонлыҡ), характерлы тел һүрәтләү саралары. Рәсми эш ҡағыздары стили жанры буларак инструкция. Инструкция текстының структураһы һәм йөкмәткеһенәң үзенсәлектәре. Инструкция тексттарының уку-уҡыту максатында кулланыу	Рәсми эш ҡағыздары стили (шул иҫәптән кулланыу, функция, тел үзенсәлектәре), күрһәтмәнән (инструкция) жанр үзенсәлектәрен характерлау; инструкция текстын уның йөкмәтке һәм структураһы талаптарға нигезләнеп моделен әзерләү
ТЕЛ СИСТЕМАҢЫ (55 сәғәт)		
СИНТАКСИС. ПУНКТУАЦИЯ (4 сәғәт)		
Синтаксис һәм пунктуация (4с.)	Лингвистиканың бүлегә буларак синтаксис. Синтаксистың берәмегә буларак һүзбәйләнеш һәм һөйләм. Пунктуация. Тыныш билдәләренәң функцияһы	Синтаксистың берәмегә буларак һүзбәйләнештәр һәм һөйләмдәрҙе таныу. Тыныш билдәләренәң функцияларын айырыу. Һүзбәйләнештәргә синтаксик анализ, һөйләмдәргә синтаксик һәм пунктуацион анализ үткәреү. Телдәң төрлө анализ төрҙәрендә һәм телмәр практикаһында синтаксис һәм пунктуацион белемдә кулланыу.

ҺҮЗБӘЙЛӘНЕШ (4 сәғәт)		
Һүзбәйләнеш һәм уның билдәләре (4с.)	Һүзбәйләнештең яһалыу юлдары. Эйәртеүле бәйләнештең төрҙәре (ярашыу, башкарылыу, йәнәшәлек, һөйкәлеү). Һүзбәйләнеш һәм кушма һүз. Нығынған һүзбәйләнештәр	Баш һүзсәң морфологик билдәләре буйынса һүзбәйләнеште таныу; һүзбәйләнештә эйәртеүле бәйләнештең төрҙәрен таныу: ярашыу, башкарылыу, йәнәшәлек, һөйкәлеү; һүзбәйләнештәр менән кушма һүзсәң араһындағы айырмаларҙы таныу. Нығынған һүзбәйләнештәрҙе характерлау
ҺӨЙЛӘМ (47 сәғәт)		
Һөйләм һәм уның төп билдәләре. Һөйләм төрҙәре. (5 с.)	Һөйләмдең төп билдәләре: мәғәнәүи һәм интонацион тамамланыу, грамматик формалашып етеү. Әйтеүле максаты буйынса һөйләм төрҙәре (кабатлау). Грамматик нигеҙҙәренәң иҫәбе буйынса һөйләм төрҙәре (ябай, кушма). Тулы һәм кәм һөйләмдәр. Кәм һөйләмдәрҙең диалогик телмәрҙә кулланыуы	Һөйләмдең төп билдәләрен, телдән һәм язма телмәрҙә һөйләмде бизәү сараларының төп билдәләрен характерлау; тыныш билдәләренәң функцияһын айырыу Әйтеүле максаты яғынан һөйләм төрҙәрен таныу. Һөйләмдәрҙең баш киҫәктәрән карап, тулы һәм кәм һөйләмдәрҙы таныу. Кәм һөйләмдәрҙең телмәрҙә кулланышын анализлау һәм кәм һөйләмдәрҙә интонация үзенсәлектәрән асыклау
Ябай һөйләм (5 с)	Ябай һөйләм. Һөйләмдең баш киҫәктәре. Әйә менән хәбәр араһында һызыҡ Ябай һөйләмдең синтаксик структураһы. Әйәне сағылдырыуы морфологик ысулдар. Хәбәр төрҙәре: ябай һәм кушма хәбәрҙәр. Әйә менән хәбәрҙең ярашыу үзенсәлектәре. Әйә менән хәбәр араһында һызыҡ.	Һөйләмдең баш киҫәктәрән таныу. Әйә менән хәбәр араһында һызыҡ булған осрактарҙы дөрөҫ билдәләү һәм язма телмәрҙә дөрөҫ куйыу
Һөйләмдең әйәрсән киҫәктәре (6 с)	Аныклауы. Тиң һәм тиң булмаған аныклауылар. Өстәлмәлек. Тултырыуы. Тура һәм ситләтелгән тултырыуы. Хәлдәр. Рәүеш хәлдәре. Күләм-дәрәжә хәлдәре. Ваҡыт хәлдәре. Урын хәлдәре. Шарт хәлдәре. Сәбәп хәлдәре. Максат хәлдәре. Кире хәлдәр. Һөйләмдә һөйләм киҫәктәрәнәң урынлашыу тәртибе	Һөйләмдә әйәрсән киҫәктәрҙең (тиң һәм тиң булмаған аныклауылар, өстәлмәлек - аныклауының бер төрө буларак, тура һәм ситләтелгән тултырыуылар, хәлдәрҙең төрҙәре) төрҙәрен айырыу

Бер составлы һөйләмдәр (6с)	Ике һәм бер составлы һөйләмдәр араһында грамматик айырмалылык Бер составлы һөйләмдәр, улардың грамматик билдәләре. Бер составлы һөйләм төрҙәре. Билдәле эйәле һөйләм. Билдәһеҙ эйәле һөйләм. Эйәһеҙ һөйләм. Атама һөйләм. Тулы һәм кәм һөйләмдәр. Тиң киҫәкле һөйләмдәр. Тиң киҫәктәр эргәһендә тыныш билдәләре. Тиң киҫәкле эргәһендә дөйөмләштерелүсә һүҙҙәр. Эйәрсән киҫәктәрҙең иҫәбе буйынса һөйләм төрҙәре (таркау һәм йыйнаҡ һөйләмдәр)	Ике һәм бер составлы һөйләмдәрҙе һәм улардың грамматик билдәләрен айыра белеү Бер составлы һөйләмдәр, улардың грамматик билдәләрен таныу. Бер составлы һөйләмдәрҙең төрҙәрен таныу. Бер составлы һөйләмдәрҙе ике составлы кәм һөйләмдәрҙең грамматик билдәләренән айырмалы яктарын характерлау
Тиң киҫәкле һөйләмдәр. Тиң киҫәктәр эргәһендә дөйөмләштерелүсә һүҙҙәр (6с)	Тиң киҫәкле һөйләмдәрулардың билдәләре, бәйләнеү саралары. Тиң киҫәктәр эргәһендә тыныш билдәләре. Тиң киҫәктәр эргәһендә дөйөмләштерелүсә һүҙҙәр	Тиң киҫәкле һөйләмдәрулардың билдәләре, бәйләнеү сараларын характерлау. Тиң киҫәкле һөйләмдәрҙең моделен әҙерләү. Тиң киҫәкле һөйләмдәрҙең дөйөмләштерелүсә һүҙҙәрен табу Төрлө төрҙәгә тиң киҫәктәрҙең телмәрҙә кулланыу үҙенсәлектәрен асыҡлау һәм аңлау.
Өндөш һүҙ. Инеш һүҙ һәм инеш һөйләмдәр (6с)		Өндөш һүҙҙәр һәм улар эргәһендә тыныш билдәләргә дөрөҫ куйыу. Инеш һүҙ һәм инеш һөйләмдәрҙе характерлау. Улар эргәһендә тыныш билдәләргә дөрөҫ куйыу. Инеш һүҙҙәр һәм инеш һөйләмдәр, өндөш һүҙҙәр, айырымланған эйәрсән киҫәктәр менән һөйләм төҙөү нормаларын кулланыу
Һөйләмдең айырымланған эйәрсән киҫәктәре (8с)	Айырымланыу тураһында төшөнсә. Өстәлмәлектәрҙең айырымланыуы. Аныҡлаусылардың айырымланыуы. Хәл әйтеме һәм улардың үҙенсәлектәре. Хәл әйтемдәренең айырымланыуы	Айырымланған эйәрсән киҫәкле һөйләмдәрҙе төҙөй белеү һәм уларҙы телмәрҙә дөрөҫ кулланыу. Йәнле һөйләү телмәрендә һөйләмдең айырымланған эйәрсән киҫәктәрен интонация менән сағылдырыу, язма телмәрҙә тыныш билдәләрен дөрөҫ куйыу
Тура һәм ситләтелгән телмәр (3 с)	Тура һәм ситләтелгән телмәр. Тура телмәрле һөйләмдәр. Уларҙа тыныш билдәләре. Цитата. Уның эргәһендә тыныш билдәләре. Диалог	Тура телмәрле һәм диалогтарҙы, текстарҙа тура телмәрле һәм диалогтарҙы дөрөҫ интонация менән уҡыу. Һөйләү телмәрендә һәм яҙғанда цитаталар һәм эпиграф кулланыу белеү
Уҡыусылардың белемдәрен тикшерер һәм үтелгәндәргә кабатлау (2 с)		Үтелгән материалдарҙы кабатлау, контроль эш яҙырыу, алынған белемдәрен коррекциялау буйынса эштәр башкарыу

68 сәғәт

8 КЛАСС (68 сәғәт)

Тематик блок, тема	Төп йөкмәтке	Укыусыларэшмәкәрлегенә төп төрҙәре
ТЕЛ ТУРАҢЫНДА ДӨЙӨМ ТӨШӨНСӘ (1 сәғәт)		
Төрки телдәренәң береһе буларак башкорт теле (1с)	Төрки телдәренәң береһе буларак башкорт теле	Башкорт теленәң башка кәрҙәш телдәр аһындағы урынын, үзенсәлектәрән төшөнөү һәм уның ижтимағи вазифаларын аңлау
ТЕЛ ҺӘМ ТЕЛМӨР (2 сәғәт)		
Һөйләү һәм язма телмәр, монологик һәм диалогик, полилог (кабатлау). Телмәр эшмәкәрлегенәң төрҙәре: һөйләү, яҙыу, укыу, аудирование (кабатлау). Аудирование төрҙәре: һайланмалы, танышыу, ентекле. Укыу төрҙәре: өйрәнөү, танышыу, карау, эҙләнөү (2с)	Һөйләү һәм язма телмәр, монологик һәм диалогик, полилог (кабатлау). Телмәр эшмәкәрлегенәң төрҙәре: һөйләү, яҙыу, аудирование (тыңлау), укыу (кабатлау). Тормош һәм укыу тәҗрибәһенә таянып, иллюстрация, фотография, сюжетлы картиналарҙы кулланып, тема һәм аралашыу шарттарына карап, төрлө коммуникатив йүнәлештә һөйләү һәм язма хәбәрҙәр булдырыу	Мақсат һәм аралашыу ситуацияһына ярашлы көнүзәк социаль-мәҙәни, әхлаки-этик, көнкүреш, укыу темаһына телдән һәм язма монологик һәм диалогик телмәр төҙөә белөү. Төрлө функциональ-мәғәнәүи төрҙәге телмәр һәм уларҙың комбинацияһын кулланып, төрлө коммуникатив йүнәлешле язма телмәр төҙөү
ТЕЛМӨР МӘЗӘНИӨТЕ (6 сәғәт)		
Хәҙерге башкорт әҙәби теленәң төп орфоэпик нормалары (кабатлау) (1 с.)	Хәҙерге башкорт әҙәби теленәң төп орфоэпик нормалары (кабатлау). Хәҙерге башкорт әҙәби теленәң төп грамматик нормалары (кабатлау). Отражение вариантов грамматической нормы в словарях и справочниках. Грамматик нормаларҙы һүзлек һәм белешмәләргә сағылдырыу. Телмәрҙә типик грамматик хаталар	Орфоэпик һәм акцентологик норма варианттарын айырыу; хәҙерге орфоэпик нормаларҙың әйтөлөш һәм стилистик варианттарын иҫәпкә алып, һүзәрҙә кулланыу; хәҙерге башкорт теленәң әйтөлөш һәм баһым (өйрәнөлгән кимәлдә) өлкәһендәге актив процестар тураһында күҙзаллау; үзендәң һәм башка кешенәң телмәрән орфоэпик һәм акцентологик норма варианттары нормалары күҙлегенән сығып анализлау; телмәрҙә хәҙерге әҙәби телдәң төп нормаларын иҫәпкә алып төҙөтөү; хәҙерге әҙәби телдәң орфоэпик һәм акцентологик норма варианттары тап килеүенән сығып, телмәрҙә төҙөтөү

Хәзерге башкорт әзәби теленең төп лексик нормалары (кабатлау). Телмәрзә терминдар һәм теүәллек. Терминдарзы кулланыу менән бәйлә типик телмәр хаталары (кабатлау) (2 с.)	Хәзерге башкорт әзәби теленең төп лексик нормалары (кабатлау). Терминдар һәм телмәр теүәллегә. Терминдарзы фәнни һәм публицистик стилдә кулланыу. Терминдарзы кулланыуза типик телмәр хаталары	Һүзәрзә уларзың лексик мәғәнәләренә һәм лексик бәйләнеш нормаларына ыраклы кулланыу; синоним, антоним, омоним, паронимдарзы кулланыу нормаларын һаклау; объяснять особенности фәнни стиль текстарында, публицистик һәм әзәби текстарза (өйрәнелгән кимәлдә) терминдарзы әзәплә кулланыу; терминдарзы (өйрәнелгән кимәлдә) кулланыуға бәйлә типик телмәр хаталарын анализлау; фәнни һәм публицистик стилдә терминдарзы әзәплә кулланыу; үзендә һәм башка кешеләрзә телмәрен хәзергә әзәби тел нормалары күзлегенән сығып анализлау һәм баһалау; хәзергә әзәби тел нормаларына ыраклы телмәрзә төзәтеү; һүзәң лексик мәғәнәһән һәм уларзың кулланыу үзенсәлектәрен аңлату өсөн аңлатмалы һүзлектәр, шул иҗәптән мультимедийныйларзы кулланыу; орфографик һүзлектәр пунктуация буйынса белешмәләр кулланыу; язуза орфография һәм пунктуация буйынса кағизәләр кулланыу
Хәзергә башкорт әзәби теленең төп лексик нормалары (кабатлау). Хәзергә башкорт әзәби теленең төп грамматик нормалар. Телмәрзә типик синтаксик хаталар. Кушма, әйәртеүлә, тезмә, теркәүесчез тезмә кушма һөйләмдәрзә төзөүзә типик хаталар (2 с.)	Башкорт телендә тезмә һәм әйәртеүлә бәйләнештәрзәгә ауыр орактар. Әйә менән хәбәрзәң грамматик бәйләнәү юлдары. Һүзлек һәм белешмәләрзә грамматик нормаларзың сағылдырышы. Хәзергә башкорт әзәби телендә төп синтаксик нормалар. Хәзергә башкорт әзәби теленең төп синтаксик нормалары (кабатлау). Телмәрзә типик синтаксик хаталар. Кушма, әйәртеүлә, тезмә, теркәүесчез тезмә кушма һөйләмдәрзә төзөүзә типик хаталар	Башкорт телендә тезмә һәм әйәртеүлә бәйләнештәрзәгә ауыр орактарзы анализлау. Әйә менән хәбәрзәң грамматик бәйләнәү юлдарын анализлау. Синтаксик грамматик хаталарзы төзәтеү максатынан һөйләмдәрзә редакторлау. Хәзергә башкорт әзәби теленең синтаксик нормаларын һаклау. Телмәрзә әйәртеүлә, тезмә, теркәүесчез тезмә кушма һөйләмдәрзә кулланыу үзенсәлектәрен аңлау. Тезмә кушма һөйләмдәрзә төзөүзәң төп нормаларын аңлау, пунктуация буйынса орфографик һүзлектәр һәм белешмәләр кулланыу; орфография һәм пунктуация кағизәләрен язуза кулланыу
Особенности современного речевого этикетахәзергә телмәр этикетының үзенсәлектәре (1с.)	Хәзергә телмәр этикетының үзенсәлектәре. Аралашыуза башкорт телмәр этикеты. Телмәр этикетында актив процестар. Сәләмләү һәм хушлашыузың яңы варианттары, яңғызлык исемдәрзә кулланыу; уларзы баһалау. Телмәр агрессияһы. Аралашыуза телмәр агрессияһына каршы торорлок телмәр тактикаһы этикеты. Телмәр формуларының синонимлығы	Телмәр этикетындағы актив процестарзы характерлау һәм баһалау; Характеризовать и оценивать активные процессы в речевом этикете; телмәр этикетында (өйрәнелгән кимәлдә) актив процестарзы характерлау һәм баһалау; телмәр агрессияһына каршы торорға ырам итеүсә алымдарзы кулланыу; үзендә телмәрендә хәзергә башкорт телмәр этикетына тап килерлек итеп төзәтмәләр индереү
ТЕКСТ (2 сәғәт)		
Текст һәм уның билдәләре.	Текст һәм уның төп билдәләре (кабатлау). Телмәр	Текстың төп билдәләрен беләү. Тексты мәғәнәүи өлөштәргә бүлү,

Телмәрзең функциональ-мәғәнәүи тибы. Тексты мәғәнәүи кайтанан эшкәртеү (2с)	төрзәренең фукиональ-мәғәнәүи үзенсәлектәре (һүрәтләү, хәбәр итеү, фекерләү) (кабатлау). Тексты мәғәнәүи эшкәртеү: төрлө сығанактарзан мәғлүмәт алыу; лингвистик һүзлектәр кулланыу; тезистар, конспекттар	тексты мәғлүмәти эшкәртеүзе тормошка ашырыу, уның йөкмәткеһен план формаһында (ябай, катмарлы, тезис), конспект, аннотация, таблица һ.б.биреү
---	---	---

ТЕЛДЕҢ ФНКЦИОНАЛЬ ТӨРЛӨЛӨГӨ (2 сәғәт)		
Телдең функциональ төрлөлөгө. Рәсми эш кағыздары һәм фәнни стиль (2с.)	Рәсми эш кағыздары стиле. Уларҙы кулланыу өлкәһе, функциялары, тел үзенсәлектәре. Рәсми эш кағыздары стиле жанрҙары (ғариза, аңлатмалы яҙыу, автобиография, характеристика). Фәнни стиль. Уларҙы кулланыу өлкәһе, функциялары, тел үзенсәлектәре. Фәнни стиль жанрҙары (реферат, фәнни темаға доклад). Текста телдең төрлө функциональ төрзәренең бәйләнеше, текста һөйләмдәрҙең бәйләнеү саралары	Һөйләү характерындағы текстарҙың, фәнни, публицистик, рәсми эш кағыздары, матур әҙәбиәт теленең текстарын айырыу. Тексты телдең билдәле функциональ төрөнә карағанын билдәләү. Фәнни стилдәге (реферат, фәнни темаға доклад) Уларҙың йөкмәтке һәм структура талаптарына нигеҙләнеп, текстар төҙөү. Рәсми эш кағыздары (ғариза, аңлатмалы яҙыу, автобиография, характеристика) текстары төҙөү
ТЕЛ СИСТЕМАҢЫ		
СИНТАКСИС. ПУНКТУАЦИЯ (55 сәғәт)		
Кушма һөйләм (кабатлау) (2 с)	Кушма һөйләм тураһында төшөнсә (кабатлау). Кушма һөйләмдәрҙе төрҙәре буйынса классификациялау. Кушма һөйләм өлөштәренең мәғәнәүи, структур һәм интонацион берҙәмлеге. Пунктуация. Тыныш билдәләренең функцияһы	Кушма һөйләмдең төҙөлөшөн өйрәнеү. Кушма һөйләм составындағы һөйләмдәр араһындағы мәғәнәүи мөнәсәбәттә аңлау
Тезмә кушма һөйләм (18с.)	Тезмә кушма һөйләм тураһында аңлатма, уның төҙөлөшө. Тезмә кушма һөйләмдәрҙең төрҙәре. Теркәүсез тезмә кушма һөйләм. Теркәүсез тезмә кушма һөйләмдәрҙе тыныш билдәләренең куйылышы.	Тезмә һәм эйәртеүле кушма һөйләмдәргә хас үзенсәлектәрҙе билдәләү. Тезмә һәм эйәртеүле кушма һөйләмдәрҙе текста кулланыу үзенсәлектәрен күҙәтеү, уларҙы телмәрҙә куллана белеү

	Теркәүесчез тезмә кушма һөйләм. Теркәүесчез тезмә кушма һөйләмдәрзә тыныш билдәләренәң куйылышы Теркәүесле тезмә кушма һөйләмдәрзә кулланылган теркәүестәр: йыйыу, каршы куйыу, бүлеү-кабатлау, һығымта яһау, аныклау теркәүестәре һәм мөнәсәбәт һүззәр. Теркәүесле тезмә кушма һөйләмдәрзәң компоненттары араһында мәғәнәүи мөнәсәбәттәрзәң пунктуацион юлдар менән сағылдырышы	Тезмә кушма һөйләмдәрзәң өлөштәре араһында мәғәнәүи мөнәсәбәттә аңлау, уларзы сағылдырыуысы сараларзы билдәләү, тезмә кушма һөйләмдәрзәң схемаһын төзөү. Теркәүесчез тезмә кушма һөйләмдәрзәң компоненттары араһындағы мәғәнәүи бәйләнештәрзә билдәләү һәм уларзы интонация ярзамында сағылдырыу. Синтаксик анализ үткәреү. Теркәүесчез тезмә кушма һөйләмдәрзәң компоненттары араһындағы мәғәнәүи бәйләнештәрзә тыныш билдәләре ярзамында сағылдырыу, уларзың куйылышын өйрәнөү Теркәүестәр һәм мөнәсәбәт һүззәр кулланылган тезмә кушма һөйләмдәрзә таныу, уларзың схемаһын төзөү. Төрлө төрзәге теркәүестәр һәм мөнәсәбәт һүззәр кулланылган тезмә кушма һөйләмдәр төзөргә өйрәнөү һәм телмәрзә кулланыу. Синтаксик анализ эшләргә өйрәтөү. Теркәүесле тезмә кушма һөйләмдәрзә тыныш билдәләрен дөрөс куйыу. Матур әзәбиәт текстарында теркәүесле тезмә кушма һөйләмдәрзәң кулланыу юлдарын күзәтөү
--	--	---

Эйэртеүле кушма һөйләмдәр (12с.)	Эйэртеүле кушма һөйләм, уның төзөлөшө. Баш һөйләм менән эйәрсән һөйләм. Эйәрсән һөйләмдән баш һөйләмгә бәйләнү саралары һәм уларҙа тыныш билдәләре. Эйәрсән һөйләм төрҙәре тураһында дөйөм төшөнсә. Эйәрсән һөйләмдән баш һөйләмгә бәйләнү саралары һәм уларҙа тыныш билдәләре. Эйәрсән һөйләм төрҙәре: эйә, хәбәр, аныклаусы, тултырыусы, вакыт, урын, сәбәп, максат, рәүеш, күләм-дәрәжә, сағыштырыу, шарт, кире	Эйәртеүле кушма һөйләмдән баш һәм эйәрсән һөйләмдәрҙән айыра белеү. Эйәртеүле кушма һөйләм өлөштәре араһында мәғәнәһи бәйләнеште аңлау. Эйәртеүле кушма һөйләмдә эйәрсән һөйләмдә баш һөйләмгә бәйләүсә сараларҙы билдәләү һәм эйәрсән һөйләм менән баш һөйләм араһында тыныш билдәләрен дөрөс куйыу. Эйәртеүле кушма һөйләмдә эйәрсән һөйләмдәрҙе таныу һәм уларҙың үзенсәлектәрҙән характерлау
Күп эйәрсәнле кушма һөйләмдәр (10с.)	Күп эйәрсәнле кушма һөйләмдәр. Күп эйәрсәнле кушма һөйләмдәрҙә тыныш билдәләренән куйылышы	Күп эйәрсәнле кушма һөйләмдәрҙән төп үзенсәлектәрҙән, эйәртеүле кушма һөйләмдәрҙән айырмаһын төшөнөү. Күп эйәрсәнле кушма һөйләмдәрҙә тыныш билдәләрен дөрөс куя белеү
Катнаш кушма һөйләмдәр. Теземдәр (9с.)	Катнаш кушма һөйләмдәр. Катнаш кушма һөйләмдәрҙә тыныш билдәләренән куйылышы. Теземдәр (периодтар). Теземдәрҙән үзенсәлектәр.	Катнаш кушма һөйләмдәрҙә айыра белеү һәм уларҙың үзенсәлектәрҙән белеү. Катнаш кушма һөйләмдәрҙә тыныш билдәләрен дөрөс куйыу. Теземдәрҙән үзенсәлектәрҙән, уларҙы айырыра белеү
Тыныш билдәләре (2с.)	Һөйләм аҙағында тыныш билдәләре (нөктә, һорау, өндәү). Теркәүсәһез тезмә кушма һөйләмдәрҙә, катмарлы синтаксик конструкцияларҙа нөктәле өтөр, һызыҡ, ике нөктә куйылыу осрактары	Һөйләм аҙағында тыныш билдәләрен куйылыу осрактарын белеү. Өтөр, нөктәле өтөр, һызыҡ, ике нөктә Куйылыу осрағының ҡағизәләрен белеү һәм практикала кулланыу
Укыусыларҙың белемдәрҙән тикшерү һәм үтелгәндәрҙә кабатлау (2 с.)	Катмарлы синтаксик конструкциялар буйынса үтелгәндәрҙә кабатлау	Булған белемдәрҙә кабатлау, системалаштырыу, максаттар билдәләү, укыу эшмәкәрлегенә мотивация булдырыу, катмарлы синтаксик конструкциялар төҙөй белеү, уларҙың үзенсәлектәрҙән асыклау
68ч		

9 КЛАСС (68 сәғәт)

	Тематик блок, тема	Төп йөкмәтке	Укыусылар эшмәкәрлегенән төп төрҙәре
	ТЕЛ ТУРАҢЫНДА ДӨЙӨМ ТӨШӨНСӘ (2 сәғәт)		

	Тел –үсә барыусы ижтимағи күренеш (1 с.)	Тел –үсә барыусы ижтимағи күренеш. Хәзерге йәмғиәттә башкорт теле	Тел фәнен ни өсөн мотлак өйрәнергә кәрәклекте төшөнөү; телдең үсәүе тураһында, телдең эске һәм тышкы функцияларын аңлау һәм ул турала һөйләй белеү
	Әзәби тел һәм диалект (1с.)	Әзәби тел һәм диалект. Башкорт теленең диалекттары. Башкорт әзәби теле һәм уның үсәше. Ике теллелек	Әзәби тел һәм диалекттар араһындағы айырмалықты билдәләү һәм характерлау. Диалект һәм әзәби телдә әйберҙәрҙе, һәм тирә яктағы күренештәрҙе диалект һәм әзәби тел менән сағыштырыу, матур әзәби әсәрҙәрҙә диалект һүзҙәрҙең кулланыуын аңлатыу
	ТЕЛ ҺӘМ ТЕЛМӨР (2 сәғәт)		

	Телдән һәм язма телмәр. Диалог һәм монолог Телмәр эшмәкәрлегене ң төрзәре: укуу, тыңлау, һөйләү, язу (2с.)	Телдән һәм язма телмәр. Монолог һәм диалог, уларзың төрзәре Диалог һәм монолог. Монологтың төрзәре (хикәйәләү, һүрәтләү, фекер йөрөтөү, төрлө төрзәгә монологтың берләшеүе) һәм төрлө харктерзағы диалогтар (этикет, диалог-һорашыу, диалог-фекер алышыу һ.б.; төрлө төрзәгә диалогтың берләшеүе) Телмәр эшмәкәрлегенең төрзәре: укуу, тыңлау, һөйләү, язу. Телмәр эшмәкәрлегенең һәр төрөнөң төп үзенсәлектәре. Текстағы төп һәм өстәлмә мәғлүмәтте укуы һәм ишетеп кабул итеү	һөйләү һәм язма телмәрҙең төп үзенсәлектәрен, коммуникатив уңышһыҙлыҡтарҙың төп сәбәбен һәм уларҙы хәл итеү юлдарын үزلәштерәү. Монологтарҙың төрлө төрзәрен (хикәйәләү, һүрәтләү, фекер йөрөтөү, төрлө төрзәгә монологтың берләшеүе) һәм төрлө характерзағы диалогтарҙы (этикет, диалог-һорашыу, диалог-фекер алышыу һ.б.; төрлө төрзәгә диалогтың берләшеүе) үزلәштерәү. Телмәр эшмәкәрлегенең төп төрзәре һәм уларҙың үзенсәлектәре тураһында күзаллау. Текстағы төп һәм өстәлмә мәғлүмәтте адекват аңлау
--	---	--	--

ТЕЛМӨР ЭТИКЕТЫ (5 сәғәт)		
Хәзерге башкорт әзәби теленең төп орфоэпик нормалары (кабатлау). Әйтелештә һәм басымда актив процестар (1с.)	Хәзерге башкорт әзәби теленең төп орфоэпик нормалары (кабатлау). Әйтелештә һәм басымда актив процестар. Хәзерге орфоэпик һүзлектәрзә әйтелеш варианттарының сағылышы	Әйтелеш һәм басым өлкәһендә актив процестарзы аңлау һәм характерлау; хәзерге орфоэпик һүзлектәрзә әйтелеш нормаларын сағылдырыу ысулдары; үзаллы һүз төркөмдәрендә (өйрәнелгән кимәлдә) айырым грамматик нормаларза әйтелеш һәм басым нормаларын һаклау; орфоэпик һәм акцентологик нормалар варианттарын айырыу; хәзерге орфоэпик нормаларзы иҫәпкә алып, һүзәрзең әйтелеш нормаларын кулланыу; орфоэпик норманың стилистик нормаларын иҫәпкә алып, һүзәрзе кулланыу; һүзәрзе уларзың лексик мәғәнәһенә һәм лексик ярашлығына яраклы кулланыу; тавтология күренештәрен таныу; анализировать и оценивать с точки зрения норм современного башкирского литературного языка чужую и собственную речь; хәзерге башкорт әзәби тел нормалары күзлегенән үзеңдең һәм башка кешенең телмәрен анализлау һәм баһалау; хәзерге әзәби телдең төп нормаларына яраклы телмәрзе төзәтеү
Хәзерге башкорт әзәби теленең төп лексик нормалары (кабатлау) (1 с.)	Хәзерге башкорт әзәби теленең төп лексик нормалары (кабатлау). Синонимдар, антонимдар, омонимдарзы кулланыузың мәғәнәүи, стилистик үзенсәлектәре. Һүзәрзең лексик һәм теүәл ярашыуы. Ирекле һәм ирекһез лексик ярашыу. Лексик ярашыузы бозоуға бәйле типик хаталар. Телмәрзә артыклык һәм теүәллек. Тавтология. Плеоназм. Телмәрзәге артыклыктарға бәйле типик хаталар. Хәзерге аңлатмалы һүзлектәр. Хәзерге һүзлектәрзә лексик нормалар варианттарын сағылдырыу. Һүзлек билдәләре	Һүзәрзе уларзың лексик мәғәнәһенә һәм лексик ярашыуына тап килешле кулланыу; тавтология күренештәрен таныу; телмәр артыклығы бәйле типик телмәр хаталарын анализлау һәм айырыу; текстарзы телмәр хатаһын төзәтеү максатынан редакторлау; телдән һәм язма телмәрзә телмәр хаталарын табыу һәм төзәтеү; һүзең лексик мәғәнәһен һәм кулланыу үзенсәлектәрен аңлатмалы һүзлектә, шул иҫәптән мультимедийныйларзы кулланыу; һүзәрзең мәғәнәһен дөрөсләү өсөн һәм тексты редакторлау процесында антоним, синоним, омоним, пароним һүзлектәр кулланыу; орфография һәм пунктуация кағизәләрен (өйрәнелгән кимәлдә) кулланыу

Хәзерге башкорт әзәби теленең төп грамматик нормалары (кабатлау). Һүзбәйләнештәр, ябай һәм кушма һөйләмдәрҙе төзөүҙә типик хаталар (2 с.)	Хәзерге башкорт әзәби теленең төп грамматик нормалары (кабатлау). Хәзерге грамматик һүзлектәрҙә һәм белешмәләрҙә грамматик норма варианттарын сағылдырыу. Һүзлек билдәләре. Терминология һәм телмәр теүәллегә (кабатлау). Публицистик, фәнни, йөнле һөйләү, матур әзәбиәт, рәсми эш кағыздары стилиндә терминдарҙы кулланыу нормалары. Терминдарҙы кулланыу менән бәйләнешле типик хаталар (кабатлау). Телмәрҙә типик грамматик хаталар. Исем, сифат, алмаштарҙы кулланыуҙың нормалары (кабатлау). Хәзерге башкорт әзәби теленең төп синтаксик нормалары. Телмәрҙә типик синтаксик хаталар һүзбәйләнеш һәм кушма һөйләмдәрҙе төзөүҙә типик хаталар (кабатлау)	Хәзерге башкорт әзәби теленең синтаксик нормаларын һаклау: һүзбәйләнештәр, ябай һөйләмдәр, төрлө типтағы кушма һөйләмдәр; ябай һөйләмдәрҙең, төрлө төрҙәгә кушма һөйләмдәрҙең типик төзөлөштәрен таныу; грамматик хаталарҙы төҙөтөү максатынан һөйләмдәрҙе редакторлау
Электрон мөхит аралашыуында һәм эшлекле аралашыу ситуацияларында телмәр этикеты (1 с.)	Этикет тураһында төшөнсә. Интернет этикеты – яҙышыу. Интернет-дискуссия, интернет-полемикала этикет кағизләре, этик нормалар. Эшлекле аралашыу ситуацияларында телмәр этикеты	Интернет мөхитендә аралашыуҙа милли башкорт телмәр этикеты нигеҙендә яткан этикет формуларын, этикет аралашыу принциптарын кулланыу; эшлекле аралашыу ситуацияларында башкорт этикет телмәр нормаларын һаклау; эшлекле аралашыу ситуацияларында телмәр этикет телмәр мәҙәниәте нормаларын һаклау
ТЕКСТ (3сәғәт)		
Текст һәм уның билдәләре (йомғаҡлау). Телмәрҙең	Текст һәм уның билдәләре (йомғаҡлау). Телмәрҙең функциональ-мәғәнәүи төрҙәре (йомғаҡлау). Текста төрлө функциональ-мәғәнәүи телмәр	Тексты анализлау: теманы һәм төп фекерҙе билдәләү һәм аңлатма биреү; тексттың төп темаһын һәм мәғәнәһен сағылдырыуы исем һайлау. Тексттың йөкмәткеһен исеменә, төп һүзҙәренә карап билдәләү. Телмәрҙең функциональ-мәғәнәүи төрөнә карағанлығын билдәләү. текста окшаш фрагменттар табыу - һүрәтләү, хәбәр итеү, фекер йөрөтөү-исбатлау, баһалау.

функциональ-мәғәнәүи төрзәре (йомғаклау) (3с.)	төрзәренәң яраклашыуы, шулай ук матур әзәбиәт әсәрзәрендә телдәң төрлө функциональ төрлөлөгө элементтарының яраклашыуы. Төрлө функциональ-мәғәнәүи телмәр төрзәренә караған текстарза тел һүрәтләү сараларының кулланыу үзенсәлектәре. Текст кайтанан мәғлүмәти эшкәртәү	Сағыштырыуға нигез билдәләү һәм төрлө төрзәгә функциональ-мәғәнәүи төрзәре сағыштырыу, уларзың бәйләнеш үзенсәлектәрен аңлау, шул иҗәптән матур әзәбиәт әсәрзәрендәгә төрлө стилдәре. Төрлө жанрзағы текстарзың айырмалы билдәләрен асыклау. Үззәре/башка укыусылар тарафынан текстарзы уларзың йөкмәткеһен камиллаштырыу максатынан редакторлау
ТЕЛДҢ ФУНКЦИОНАЛЬ ТӨРЛӨЛӨГӨ (15 сәғәт)		
Функциональ стилдәр. Уларзың төп үзенсәлектәре (2с.)	Телдәң функциональ төрлөлөгө: йәнле һөйләү стиле, матур әзәбиәт теле, фәнни стиль, публицистик стиль, рәсми эш қағыззаны стиле, хаттар стиле	Телдәң функциональ стилдәрен айыра белеү. Уларзың үзенсәлектәрен характерлау. Языуза орфография қағизәләрен һәм пунктуацияны һаклау
Йәнле һөйләү стиле (2 с.)	Йәнле һөйләү стиле структур элементтары һәм тел үзенсәлектәре. Һөйләү телмәре. Телдән аралашыузы характерлаусы мәкәлдәр. Аралашыу қағизәһе. Үтенес. Ғәфү үтенәү. Бәхәс, бәхәс төрзәре. Бәхәсте әзәпле алып барыу ысулдары	Йәнле һөйләү стилең структур элементтарын һәм тел үзенсәлектәрен анализлау; фольклор һәм матур әзәбиәт тестарын йә (халык һәм әзәбиәт әкиәттәрзе, хикәйә, мәкәл, йомактар) фрагменттарын анализлау һәм интрепретация үткәреү; языуза орфография қағизәләрен һәм пунктуацияны кулланыу; интонация булыуын күрһәтеп, аралашыуза катнашыу; бәхәстә әзәпле алымдарзы кулланып, дискуссияла катнашыу; телдән аралашыу тактикаһын һәм коммуникатив етәкселек итеү оҫталығы; үтенес, ғәфү үтенәүзе урынлы кулланыу; диалог булдырыу һәм уны алып барыу, тамамлау
Матур әзәбиәт стиле (2 с.)	Матур әзәбиәт стиле. Уның структур элементтары һәм тел үзенсәлектәре. Матур әзәбиәт теле һәм уның башкорт әзәби телең башка функциональ төрзәренән айырмалығы. Матур әзәбиәт телең төп билдәләре: образлылык, тел-һүрәтләү сараларының киң кулланышы. Башкорт телең төп һүрәтләү саралары, уларзың телмәрзә кулланышы.	Матур әзәбиәт стилең структур элементтарын һәм тел үзенсәлектәрен анализлау; языуза орфография қағизәләрен һәм пунктуацияны кулланыу

Рәсми эш кағыздары стили (2 с.)	Рәсми эш кағыздары стилинең структур элементтары һәм тел үзенсәлектәре. Рәсми эш кағыздары стили: кулланыу сфераһы (административ-хокуки, эш кағыздары сфераһы), төп бурыс (теүәл мәғлүмәтте хәбәр итеү), стиль һыпаттары (абстрактлыҡ, теүәллек, кыскалык, шаблонлыҡ), характерлы тел саралары. Рәсми эш кағыздары буларак инструкция. Инструкция текстының йөкмәтке үзенсәлегә һәм структураһы. Укыу максатында инструкция текстарын кулланыу	Рәсми эш кағыздары стилинең структур элементтарын һәм тел үзенсәлектәрен анализлау; язуға орфография кағизаларын һәм пунктуацияны кулланыу. Инструкция текстарын уның йөкмәтке һәм структура талаптарына нигезләнеп, моделен әҙерләү
Фәнни стиль (2с.)	Фәнни стилдең структур элементтары һәм тел үзенсәлектәре. Проект яклауға оппонент телмәре. Кулланыу сфераһы, функциялары, телмәр аралашыуының типик ситуациялары, телмәр бурыстары, тел саралары. Фәнни стилдең төп жанрҙары: тезис, конспект, реферат, конспект; уларҙың үзенсәлектәре. Тезис, конспект, реферат, конспекттар язу үзенсәлектәре	Фәнни стилдең башка стилдәрҙән айырмалы яктары. Уның структура һәм йөкмәткеһенә талаптарҙы иҫәпкә алып, фәнни стиль текстары төҙөү. Фәнни стиль текстар йөкмәткеһен анализлау һәм уны ҡайтанан мәғлүмәти эшкәртеү: текста төп һәм икенсел мәғлүмәтте билдәләү. Фәнни стиль текстары йөкмәткеһен таблица һәм схема төрөндә тәкдим итеү
Публицистик стиль (3 с.)	Публицистик стилдең структур элементтары һәм тел үзенсәлектәре. Публицистик стиль: кулланыу сфераһы (күмәк коммуникация), төп бурыс (теге йәки был ысынбарлыҡтағы проблемаға билдәле мөнәсәбәт булдырыу максатынан укыусы һәм тыңлаусыларға тәҫир итеү), стиль һыпаттары (экспрессивлыҡ һәм стандарттың бәйләнеше), характерлы тел саралары (лексик, морфологик, синтаксик). Публицистик стилдең төп жанрҙары (сығыш, мәкәлә, интервью, очерк, репортаж)	Публицистик һәм рәсми эш кағыздары стилин текста кулланылған кулланыу сфераһы, төп бурыстары, стиль һыпаттары, характерлы тел сараларына нигезләнеп таныу. сығыш, мәкәлә, интервью, очерк, репортаж үзенсәлектәрен характерлау. Публицистик стиль жанрҙарын төҙөү: сығыш, мәкәлә, интервью, очерк, репортаж

Хаттар стиле (2с.)	Хаттар стилинең структур элементтары һәм тел үзенсәлектәре	Хаттар стилинең структур элементтарын һәм тел үзенсәлектәрен анализлау; язу орфография кағизләрен һәм пунктуацияны кулланыу
--------------------	--	---

ТЕЛ СИСТЕМАҢЫ (8 сәғәт)

Фонетика. Графика. Орфоэпия (2 с.)	Лингвистиканың бүлгә буларак фонетика һәм графика (кабатлау). Фонетика. Графика. Орфоэпия һузынқы һәм тартынқы өндәр. Сингармонизм. Ассимиляция. Диссимиляция. Ижек. Бағым	Өндәр системаһын характерлау. Өн һәм хәрәфтең айырмалы яктарын аңлау. Һүззәргә фонетик анализ үткәрәү. Фонетика, графика һәм орфоэпия буйынса алған белемдәрән һүззәрзе дәрәс әйтәләш һәм дәрәс язу практикаһында кулланыу
Орфография (3 с.)	Лингвистиканың бүлгә буларак орфография (кабатлау). Орфографияның принциптары	“Орфограмма” аңлатмаһына таянып әш итеү. Өйрәнәлгән орфограммаларзы таныу. Һүззәрзең (тамыр, ялғау) таныу һәм ялғауларзың дәрәс язылышын үзләштерәү
Лексикология (3 с.)	Һүззең лексик мәғәнәһе. Бер мәғәнәле һәм күп мәғәнәле һүззәр. Синоним, антоним, омонимдар. Күп мәғәнәле һүззәр. Диалект һәм әзәби тел. Үтелгәндәрзе кабатлау. Башкорт теленәң һүзлектәре һүрәтләү саралары. Эпитет. Сағыштырыу. Метафора. Синонимдар һәм уларзы телмәрзе кулланыу. Грамматик синонимдар. Телмәрзе антитезаны файзаланыу	Һүззең лексик мәғәнәһен төрлө ысулдар (тамырзаш һүззәр килтерәү; синоним, антоним һүззәр табыу; контекст буйынса һүззең мәғәнәһен табыу, аңлатмалы һүзлек ярзамында) менән аңлатыу. Бер мәғәнәле һәм күп мәғәнәле һүззәрзе таныу, һүззәрзең тура һәм күсмә мәғәнәләрен айырыу. Синоним, антоним, омонимдарзы таныу; күп мәғәнәле һүззәрзе һәм омонимдарзы айыра белеү. Диалекттарзы айыра белеү; диалектарзың милли үзенсәлектәрен, әзәби тел менән диалекттың айырма яктарын билдәләү. Башкорт теленәң һүзлектәре менән танышыузы дауам итеү. Уларзы практикала кулланыу. Тел һүрәтләү сараларының телмәрзе кулланыу үзенсәлектәрен билдәләү. Әзәби әсәрзәрзе, текстарза кулланылған һүрәтләү сараларын табыу, үзенсәлектәрен аңлатыу. Үз телмәрендә һүрәтләү сараларын кулланыу
МОРФОЛОГИЯ. ОРФОГРАФИЯ (22сәғәт)		
Морфология	Морфология тел тураһындағы фәндең бер бүлгә	Һүззең грамматик мәғәнәһе, уның лексик мәғәнәһенән айырмалылығын анализлау.Үз

лингвистиканың бүлеге (3 ч)	(кабатлау). Һүзсең грамматик мәғәнәһе, уның лексик мәғәнәһенән айырмалығы. Башкорт телендә Һүз төркөмдәре системаһы. Үз аллы һәм ярзамсы Һүз төркөмдәре	аллы Һүз төркөмдәрен таныу. Һүз төркөмдәрен таныу. Һүз төркөмдәренә морфологи анализ үткәреү. Телмәр практикаһында төрлө төрзәге тел анализы үткәргәндә морфология тураһында белемдәрҙе кулланыу
Исем (кабатлау) (5с.)	Һүз төркөмө буларак исем, уның дөйөм грамматик мәғәнәһе, морфологик билдәләре, синтаксик функциялары. Уртаҡлыҡ һәм яңғызлыҡ исемдәр. Башкорт телендә һан, килеш, исемдәрҙең эйәлек һәм хәбәрлек категориялары	Һүз төркөмө буларак исем, уның дөйөм грамматик мәғәнәһе, морфологик билдәләре, синтаксик функциялары буйынса үтелгәндәрҙе кабатлау, нығытыу.
Сифат (кабатлау) (4с.)	Һүз төркөмө буларак сифат. Морфологик билдәләре, синтаксик функцияһы. Төп һәм шартлы сифаттар. Сифат дәрәжәләре; сифаттарҙың яһалышы, уларҙың дөрөс язылышы	Һүз төркөмө буларак сифат. Морфологик билдәләре, синтаксик функцияһын кабатлау. Телдән һәм язма телмәрҙә сифаттарҙы дөрөс һәм урынлы кулланыу
Алмаш (кабатлау) (5с.)	Һүз төркөмө буларак алмаш, уның морфологик билдәһе, синтаксик функцияһы. Алмаштарҙың һөйләмдәге роле. Алмаш төркөмсәләре. Алмаштарҙың үзгәреше	Һүз төркөмө буларак алмаш, уның морфологик билдәһе, синтаксик функцияһын кабатлау, системаға килтереү
Кылым (кабатлау) (5с.)	Һүз төркөмө буларак кылым, уның морфологик билдәһе, синтаксик функцияһы. Үз аллы һәм ярзамсы кылымдар. Кылымдың һөйкәлештәре, кылым күләмдәре, рәүешлеге. Кушма кылым	Һүз төркөмө буларак кылым, уның морфологик билдәһе, синтаксик функцияһын кабатлау. Телдән һәм язма телмәрҙә кылымдарҙы дөрөс кулланыу
СИНТАКСИС. ПУНКТУАЦИЯ (11 сәғәт)		
Лингвистика бүлеге буларак синтаксис һәм пунктуация (кабатлау). Һүзбәйләнеш (9 с.)	Синтаксис тураһында төшөнсә. Пунктуация тураһында төшөнсә. Тыныш билдәләре һәм уларҙың функциялары. Синтаксис берәмеге буларак һөйләм һәм Һүзбәйләнеш. Һүзбәйләнеш һәм уның билдәләре. Морфологик билдәләре буйынса Һүзбәйләнеш төрҙәре. Һүзбәйләнештә Һүзәрҙе бәйләү саралары. Һүзбәйләнештәргә синтаксик анализ	Синтаксик буйынса үтелгәндәрҙе кабатлау, системаға килтереү. Баш Һүзсең морфологик билдәләре буйынса Һүзбәйләнештә таныу; Һүзбәйләнештә эйәртеүле бәйләнештән төрҙәрен таныу: ярашыу, башкарылыу, йәнәшәлек, һөйкәлеү; Һүзбәйләнештәр менән кушма Һүзәр араһындағы айырмаларҙы таныу. Һүзбәйләнештәрҙең төзөлөү нормаларын кулланыу. Һөйләмдән төп билдәләрен, телдән һәм язма телмәрҙә һөйләмдә бизәү сараларының төп билдәләрен характерлау; тыныш билдәләренен функцияһын айырыу. Һүзбәйләнештәргә синтаксик анализ, һөйләмдәргә синтаксик һәм пунктуацион анализ үткәреү; төрлө төрзәге тел анализы башкарғанда һәм телмәр практикаһында синтаксис

		буйынса белемдәрен кулланыу
Укыусылардың белемдәрен тикшерү һәм үтелгәндәрзе кабатлау (2 с)		Үтелгән материалдарзы кабатлау, контроль эш яззыру, алынған белемдәрен коррекциялау буйынса эштәр башкарыу
68 сәғәт		

Приложение 1

Учебные пособия

1. Ильмухаметов А. Г. Проектирование современного урока. – Уфа: Изд-во ИРО РБ, 2015. – 54 с.
2. Сафина Л. Х., Латыпова Р. М., Санъяров Ф. Б. Башкирский язык. Новый взгляд. – Уфа: Мир печати, 2021. – 94 с.

Словари

3. Азнагулов Р. Г. Башкирско-русский, русско-башкирский школьный словарь. – Уфа: Китап, 2018. – 608 с.
4. Саяхова Л. Г. Русско-башкирский иллюстрированный тематический словарь. – Уфа: Китап, 1998. – 303 с.
5. Саяхова Л. Г., Усманова М. Г. Русско-башкирский, башкирско-русский учебный словарь (с грамматическим приложением). – Уфа, Учебно-методический центр «Эдвис», 2011. – 265 с.
6. Саяхова Л. Г., Ураксин З. Г., Асадуллина Ф. Ф., Сахипова З. Г. Русско-башкирский учебный словарь. – Уфа: Китап, 2011. – 452 с.

Методические рекомендации

7. Габитова З. М. Формирование универсальной учебной деятельности на уроках башкирского языка. – Уфа: Изд-во ИРО РБ, 2013. – 36 с.
8. Габитова З. М. и др. Методические рекомендации по составлению рабочей программы. – Уфа: ИРО РБ, 2015. – 52 с.

Информационные ресурсы

14. Башкирская энциклопедия // URL: <http://www.bashenc.ru> (дата обращения: 23.06.2022).
15. Башкирские народные сказки // URL: <http://skazkoved.ru/index.php?fid=1&sid=49> (дата обращения: 23.06.2022).
16. Башкирское издательство «Китап» имени Зайнаб Бишевой // URL: <http://www.kitap-ufa.ru> (дата обращения: 23.06.2022).
17. Детский обучающий интернет-портал «Балалар» // URL: <https://balalar.org/> (дата обращения: 23.06.2022).
18. Детско-юношеский телеканал «Тамыр» ГУП ТРК «Башкортостан» // URL: <http://tv-rb.ru/> (дата обращения: 23.06.2022).

19. Информационный портал Республики Башкортостан // URL: <https://www.bashkortostan.ru/> (дата обращения: 23.06.2022).
20. Культурный мир Башкортостана // URL: <http://ebook.bashnl.ru> (дата обращения: 23.06.2022).
21. Международная система дистанционного обучения башкирскому языку // URL: <https://region.bspu.ru/mod/page/view.php> (дата обращения: 23.06.2022).
22. Мобильное приложение «Башкирский филворд» // URL: <https://bashlang.ru> (дата обращения: 23.06.2022).
23. Мобильное приложение «Самоучитель по башкирскому языку» // URL: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.bashkirteacher&hl=ur&gl=US> (дата обращения: 23.06.2022).
24. Русско-башкирский онлайн словарь // URL: <http://huzlick.bashqort.com/> (дата обращения: 23.06.2022).
25. Самоучитель башкирского языка // URL: <http://leph.bashedu.ru/publications/samouchitel.pdf> (дата обращения: 23.06.2022).

Приложение 2

Примерные темы проектных и исследовательских работ

1. Фразеологические единицы башкирского языка, выражающие характер человека.
2. Топонимия моего края: структурный и этимологический анализ.
3. Башкирские народные пословицы и поговорки с компонентом «лошадь».
4. Фразеологические единицы с компонентами- зоонимами.
5. Антропонимия моего класса: семантический и генеалогический анализ.
6. Лексико-тематическая группа арабских слов в современном башкирском языке.
7. Гидронимия моего района.
8. Фразеология повести Мустая Карима «Долгое-долгое детство».
9. Устаревшие слова в романе Даута Юлтыя «Кровь».

